

AMERIKÁBA ÉS VISSZA.

ÚTI KALANDOK.

*

IRTA

BECSKY LÁSZLÓ.

BUDAPEST.

LAMPEL RÓBERT (WODIANER F. ÉS FIAI)

HÖNYVKERESKEDÉSÉNEK KIADÁSA.

13632/122

Kell.

Minden jog fentartva.

BEVEZETÉS.

Egy korán elhunyt magyar író hagyatékából valók e dolgozatok, melyeket egyik jóbarátja, Zempléni Árpád úr, szedett össze és rendezett sajtó alá.

Becsky László — Zilahi Ágnes asszonynak, az ismert írónőnek fia és a hatvanas évek két jeles írójának, Zilahi Károlynak és Imrének unokaöccse — fájdalom csak pár évig élhetett az írói pályán, melyre határozott, erős tehetséget vitt magával. Alig tért haza amerikai útjáról, melyet annyi elevenességgel irt le cikkeiben, súlyos tüdőbaj támadta meg, mely aztán csakhamar, 1898. júniusában életét is oltotta. E füzet meg fogja őrizni emlékét.

Gibraltárból New-Yorkba.

Zsebemben volt az „Adria“ I. osztályu szabadjegye, melyet mint ujságírónak, Jókai Mór esközölt ki számomra. Ingyen utazhattam Fiuméból az új világba.

— Hány napig megy a hajó Gibraltárból New-Yorkig, uram? kérdeztem Fiumében az Anchor Line ügynökségénél a titkárt.

— Tizenegy vagy legfelebb tizenkét nap! viszonzá Frankfurter ur, lehetőleg olyan képpel, hogy haladéktalanul elhigyjem.

— Hány nap mulva leszünk odaát? kérdém Mac Kinlay hajóorvost, pipára gyujtván, mikor hajónk kifutott az erődjéről oly nevezetes Gibraltárból.

— Ha jól megy sorunk, tizenhét nap alatt bent leszünk, de lehet huszonegy nap is! viszonzá a doktor, s kért egy pipa dohányt.

Másnap reggel a kabinomban feltápászkodva, mikor a ketrecz ajtóin kipislantottam, oh irgalom atyja, ne hagyj el! megláttam a hajnali ködön keresztül Portugália partjait. Ennél fatálisabb látványt még képzelni sem lehet, mikor az ember New-Yorkban szeretne fölébredni s amit lát, még mindig föld! még mindig az ócska, silány Európából egy darab!

Megvallom, ámbár úgy lehet, ügyetlenségemül fogják félróni, de én egész hosszú útam alatt nem tudtam annyira menni, hogy számon birjam tartani a hó és a hét napjait.

Minden nap vasárnap, semmittevés napja, — belenyugodtam ebbe.

Annyi bizonyos, hogy minden este lement a nap és az óceán szélén csinált olyan parádét, hogy öt new-yorki centet megért a látása. Ennek az öröme minden este megittam egy pohár skót whiskyt és a nyolczadik napon már skót dialektusban dicsértem az olcsó panorámát.

Ellenben azzal nem voltam egészen tisztában, hogy az én whisky czéduláimat ki és milyen pénzzel fogja beváltani; de biztam benne, hogy majd csak meglesz. Aztán New-York olyan messze van! Ki is gondolna vele a Golf áram örökösen Anglia felé hullámozó vizén? New-York előtt pedig első osztályu utasnak nem kell fizetnie.

Hanem az idő mégis csak halad, akár van az embernek naptára, akár nincs. Ha a nap tizedszer lement, le fog szállani tizenötödször is. Nem voltam soha orákulum, de ezt bizonyosra megjósoltam magamnak.

Egyszer megint esteledett.

A nyugati látóhatáron lebegő felhők szörnyalakjai mind fehéren és vörösen izzva kergették egymást fel az ég tetejére és onnan le az alkonyi homályban szivárvány színben uszó keleti részek felé. Még a töve is ropogott az első árbocznak, úgy belékapaszkodott az egyetlen kifeszített ponyvájába a süvöltő délnyugoti passzátszél.

Feljött a holdvilág s én a makra tengerészpipát számban jobbról-balra csavarván, odaálltam a mértföldmérő elé, a melynek zsinórja a nagy tengerszörnynek mintegy farkát képezve, egy kilométernyire lógott bele az óceánba. A kerék úgy

perdült, mint az orsó; a lusta Viktoria óránkint tiz mértföldet futott a Jersey folyó torkolata felé.

Hányat is fordult csak?! Hatezer háromszáz mértföldet mutatott Fiumétól.

A makrapipa kihullott a számból, belé az óceánba és a szemeim megteltek könnyel. 6300 mértföldnyire van tőlem az édes anyám, a hazám és a feleségem! Mereven néztem magam elé, a gép által felkorbácsolt óceán tükrebe, aztán lefelé nyujtva jobb kezemet, mintha egy czápát mutatnam volna, keserűen mormogtam, hogy ép ott, nyilirányban kell lenni — Budapestnek. A magyar székvárosi órák reggeli ötöt mutathattak, hazánk fölött pedig magasan ragyogott — az esthajnali csillag!

Sirva, mint egy gyermek, ballagtam le a czifra nyomoruságok czifra nyomoruságába, az első osztályu kabinba — aludni.

— „Non slipi hé!“ kiáltott rám a hajóorvos, „finis gulfisztrim“ — de mindjárt!

— Van azon nézni való?

— Néha nagyszerű! mondá a doktor. Én gyönyörűnek láttam vagy kétszer Skóczia előtt. Nézd, nézd, nézd!... óriási!

A tiz nap óta szakadatlanul süvöltő passzát-szél, egyszerre csak, mintha gátat vetettek volna neki, megcsendesedett s a Viktoria gépének egyhángu dübörgése háromszorosan hatványozott erővel hallatszott. A hajó orra benne volt már az amerikai tengerben s a vége még a Golf-Streamban. Még a tengerész-kapitány, a matrózok és a tisztek is mély csendben nézték ezt a kolosszális természeti tüneményt. Az óceánból egy akkora darab, mint Erdélyország, kikavarodott és olyan tükörsima felületet öltött, mintha hirtelen befagyott volna Valparaiso felől fel Anglia felé, hosszan, a hold fényénél mértföldekig beláthatólag, egy nyilegyenes

vonal képződött az óceán felületén; túl e vonalon öles hullámokat vert a Golf áram passzátszele, innen rajta pedig simább volt a víz, mint a Balaton szélcsöndes időben. Másfél óráig haladt a hajó Amerika felé s egyszerre csak az orra újra hullámos vízbe került; ez a Golf Stream egy kis ága lehetett, a mely a teljes szélcsend mellett is Anglia felé továbbítja vizét.

A masina zakatolt tovább és a mértföldmutató reggelre hatezernégyszázadikszor fordult meg Fiumétól számítva.

— Mennyi kell még, hogy meglássuk a szabadság szobrát? kérdém az orvostól.

— Ötszáznegyvenkettő!

— Becsületes három nap! Ezzel átkullogtam a harmadik osztályba, a kivándorlóktól olaszul tanulni. (Mintha nem lett volna elég az angollal vívódni; de hát ilyen az unalom.)

Valami kinosan a tizenharmadik nap is leperdült. Alkonyatkor nagyon nedves volt minden. Az óceánba rohanó nap sugarai a láthatáron köröskörül megtörtek és a lég hűvössé vált, mert a szél most már a szomszédos Canadából süvöltött felénk. Az égre felhők tornyosultak és oly sötét lett, mint a pokolban. Unalomüzésből a fedélzeten úgy helyezkedtem el, hogy az egyik kimagasló karfától balra egy arasznyira lássam a teleholdat, mert így mindannyiszor észrevettem, ha a hajó nyilirányából csak egy percnyire is eltért. Mikor besötétült, nem volt mit nézni és én a hintaszéken mély álomba merültem. Éjfélután két órakor rémülten riadtam fel. Bömbölt a Viktoria bugó kürtje. Olyan sűrű köd ereszkedett a tengerre, hogy az orrom előtt meredező árbocot nem láttam. A süvöltőbugó kürt rémes egyhangúsággal, szinte szakadatlanul bömbölt. Körülnézve, semmit sem láttam, de észrevettem, hogy az ég csillagos. Kerestem a hol-

dat rajta, de bár a Gönczölszeke­rét homályosan láttam, a teliholdból egy cseppet sem voltam képes észrevenni. Tán rossz álmom van, gondoltam és nyugalmat erőltetve magamra, megfordultam. Hát ott tündöklött a ködfátyol mögött, épen a Viktoria orránál, a telihold, holott az imént homlokegyenest ellenkező irányban, a kormány felé állt.

A bugó kürt pedig csak bömbölt tovább és én sehogy sem értettem a helyzetet. Végig néztem a bömbölő Aetna lánggal kavart füstjében ujjongva csapkodó madársereget, láttam háborogni a Földközi tengert, fojtogatott a Vezuv kráteréből kitülő kénkö; nem féltem egyiktől sem. De az amott! Mi a csuda az?! Magas sötét tömeg, ideoda imbolyog, mint valami óriási denevér és nagyon gyorsan rohan a bömbölő Viktoria felé... Hajó nem lehet! A hajón lámpának kell lenni.

Most egyet kanyarodik és megvillan a végén — a vörös lámpa, a melyet eddig eltakart a vitorla.

Eloszlott a köd s egy karcsu három-árbo­czos végén a hajnali szél a hold sugaraiban ideoda lengette a büszke harminczhárom csillagos lobogót.

Horgonyt vetett mind a két hajó a sik tengeren.

— Evviva Amerika! rivallták az olaszok, mialatt egy jó képű poczakos yankee a kötélhágcsón felmászott a Viktoriára.

— Messze van még New-York?! egyszerre nyolczan kérdeztük a yankeet.

— Holnap délután öt órakor meglátjátok Long-Islandot.

És nem láttuk meg másnap a hosszú szigetet, mert a Viktoriának meg kellett állani hat­szor, hogy méréseket tegyen. New-Yorkot nagy veszély fenyegeti; homokos előtte százötven mért-

földnyi területben az óceán talaja. A Viktória csavarja némely helyen egész szalagot vert maga után a fenék homokjából.

Elgondoltam magamban, micsoda kolosszális katasztrófa volna egész Európa kivándorló koldus népére, ha az óceán New-York elébe zátonyokat emelne. Nem mehetne be többé a Jersey folyó torkolatába a City of Roma, a New-York-city, de még tán a koldus olaszokat menhelyre czipelő Viktória sem. Persze a közlekedés nem szakadna meg, mert New-York, Brooklin és New-Jersey nem olyan fán termett városok, a melyeket holmi zátonyok a világtól képesek lennének elszigetelni, de nagyon megdrágulna a jegy.

Harmadnap délutánig késleltetett bennünket a homok; de utazásunk tizenötödik napjának délutáni negyedik órájában jobbról a láthatárból kiemelkedő gőzkörben olyan sziporkákat láttunk a lefelé hanyatló nap sugaraiban, mint a jégmezők teteje. Aztán a végtelenben elvesző hosszú, fehér csík képződött jobbról az óceánon és délután öt órára teljesen kibontakozott a homályból a hosszú sziget, rajta egy óriási hotellel, a melynek kupoláin a nap sugara megörvén, ezüstös sziporkákat szórnak.

Ezt a végtelen hosszú szigetet meg kell kerülni a hajónak, mert nincs a világon több olyan tengeri kikötő, mint a Jersey folyó torkolata. Szűk bejárata belül kitérül akkorára, mint egy nagy magyar vármegye; szükségkép oda kellett épülni a három, mondjuk öt óriási városnak. Kellő közepében e kitűnő öbölnek egy szikra kis zöld sziget és rajta a lángoló fáklóját magasra emelő Szabadságszobor. Mikor ezt a panorámát, a mely egy pillanat alatt tárul az ember szeméi elé, a kivándorló meglátja, úgy érzi, hogy a világ bármely nemzete ellen, a mely kapzsi kezét New-York felé

merészelné nyújtani, képes volna, de rögtön kardot kötni.

Nagyon nehéz, nagyon lassu dolog beléjutni. A Viktoria hét óraker este vetett horgonyt a Szabadságszobor és a brooklyni hid között; de egy lelket nem engedtek ki reggelig. Tantalus kinjait álltuk ki, a világ két csodája közt töltvén el a hosszú éjet.

Este kilencz óra tájban Elek mester, a hajó szakácsa, az orrom alá tartotta a számlát; öt dollárt fizessek, de hamar.

— Jó, mondok, nincs apró pénzem, ötven dolláros a legkisebb. Majd holnap, — ha fölveszem az ügynökségnél, megfizetek.

Elég gavalléros voltam egész uton arra nézve, hogy Elek mester megnyugodjék. De bezzeg nem voltam én nyugodt; alig vártam a reggelt, hogy kirohanhassak a new-yorki postára, a hol a világon semmi sem várt rám! Támolyogva indultam vissza a brooklyni hidon át a hajóra, hogy megtudjam az Anchor Line ügynökségének a címét, hátha odament a pénz, meg a levél. Levél volt is, de pénz nem.

Ujra belérohantam a brooklyni néptömegbe, keresztül a nagy hidon.

Amott egy czég! A New-York Herald szerkesztősége. Felmentem a lépcsőn.

— Tud-e itt valaki németül, urak?

— Chicagoban van, a ki tud! Különben mi tetszik?

— Dollár, lihegtem halkán, inkább magamnak.

— Hja, a dollár fáin pénz, viszonzá a yankee, mi is szeretjük.

— De cikket irnék érte.

— Aztán miről írna!?

— A miről tetszik, beutaztam majdnem egész Európát. Magyar ujságíró vagyok.

— És most szándékozik bebarangolni az Egyesült-Államokat.

— Tetszik egy ujdonság a magyar kívándorlásról, vagy az európai vulkánokról!? Beszéljen sir, drága az időm.

— Lassuk a medvét, de angolul vagy németül.

Nekiültem írni — németül.

A yankee nagy lassan végigbetűzte, aztán azt mondta, hogy nem érti. — Hej! az a nem értés! Ez, soknyelvű ember létemre, még vesztémet okozza a világműködés barangolásomban.

A yankee eldobta a kéziratomat s én elvesztegettem két órát. New-York palotái felett magasan lebegett az augusztusi nap, mikor lihegve harmadszor végigfutottam a több tengeri mértföldnyi brooklyni hidon. A hidról lekanyarodva, Brooklynban, ott, a hol a lóvasuti vonalok a hid alatt véget érnek, olyan nagy a közlekedés, hogy olyat még Londonban se látni. A Gogoly Miklós fantáziája lerajzolta már a záporozsjei nagy vásárt; de abba elfelejtette beleírni, hogy az utca felett vasból még két utcát építsenek az emberek, a melyeken minden két perczben egy gőzvasut fütyül tova, úgy megtömve emberekkel, hogy egy kisiklás vagy állványszakadás felérne a herkulanumi katasztrófával.

A mint nagy szomoruan, de amerikai gyorsasággal ebben a zürzavarban lekanyarodtam a dockok felé, egyszerre csak muzsikaszó üti meg a fületem. Kék egyenruhában, öt-hat cseh muzsikus, tele tüdővel, iszonyu hamisan csinálta a reklámot a Rákóczi-indulóval egy bolt előtt! Maga a tulajdonos egy aranyóralánczos, gyémántgyűrűs, szürke czilinderes yankee, két egymásra állított petroleumos hordó tetején állva, időnként, mikor 10—15 ember megállt, csendet intett a muzsikusoknak és

magasra emelve valami tárgyat, kiáltotta angolul, némettel vegyest:

— New-York city gipszből! Tizenöt cent!
Egy uszóruha meg egy dollárnak való bőrbugyel-
lárís negyvenkét cent!

— Ide vele, ha addig élek is! mondám neki,
dollárjaim legvégső maradványát lobogtatva a
kolosszális ember felé.

— Ehol van, de ne tessék még menni, csak
öt perczet várjon! — mondá a yankee, visszaadva
pénzemből.

Dühösen néztem körül, amint markomba
nyomták a három darab haszontalanságot. Atkoz-
tam magamban ezt az embert, a hangját, a bolt-
ját, a zenészeit, akik engem ily könnyelmű költe-
kezésre csábítottak épen mostan, a mikor Elek
mestertől és whisky-számlájától kellene sürgős
bucsút vennem.

— New-York! New-Jersey! Brooklyn City!
A brooklyni hid! Papirmaséból — mind-
össze 4 cent! Ráadás egy fogkefé!

A csehek elkezdtek ropogtatni valami him-
nuszt; de csakhamar közbevágott a yankee és
kiabálta:

— Aranyat, ezüstöt veszek!

— Ehol van a jegygyűrűm, meg egy másik
kicsi, mennyit ad érte?

— Ez jegygyűrű, — mondá a yankee, — én
csak örök áron veszek, zálogra nem adok!

— Mennyit ad a kettőért?!

— Négy és fél yankee dollár! — viszonzá,
miután megnézte.

— Adja ide!

— A dollárt — vagy a gyűrűt?!

— A dollárt úram, a dollárt!

Ideadott négyet és egy egész pipatoriumot,
meg a fél Amerikát kínálta, részint papírból, részint
gipszből, a még hátralevő fél dollárért.

Behunyt szemmel követeltem a fél dollárt, aztán zsebrevágva, rohantam a hajó felé, kiegyenlíteni a számlámat.

— Hej! master! kiáltotta utánam a yankee, harmincz nap mulva hat dollárért újra megveheti nálam a jegygyűrűjét, a másikat még ma beolvasztatom.

Lidércnyomástól szabadultam, mikor ki volt fizetve a whisky-kontó.

A nap hajlik lefelé az óceánba és minden utas csomagja bent van már a hotelben, csak az enyém még a fedélzeten. Kiválasztottam egy alkalmas pillanatot, mikor a tisztek közül senki sem volt oda fönn, mert minden áron szerettem volna őket megfosztani attól a látványtól, mikor egy volt elsőosztályu utas, a kivel harmincznyolcz napig egy asztalnál ettek, nadrágszíjjal, összelánczolt kofferekkel szalad be Brooklynba. Ép 62 kilogrammot nyomnak a csomagjaim, a melyeket hátamra kapva, rohanó léptekkel törtetem a brooklyni dőckcsarnokon át be a városba, magam sem tudva, hová?!

Az előadó.

Mikor egy matrózfogadó nyolczadik emeletén letettem koffereimet s végigmértem a három lépés hosszú szobát, először aggódtam komolyan életemben. Amerika már itt volna, de hol a foglalkozás? s hol a pénz, a miből megéljek, ha hónapokig nem találok munkát? A hajóorvos kiszállásunk előtti napon tanácsolta ugyan, hogy menjek Hendersohn és Brothers urak megbízottjaihoz, mert azok adnak pénzt kölcsön, vagy esetleg jobban megfizetik a munkámat, de hát az európai restelkedés, jobban mondva magyar szegyenlősség nem engedte, hogy kövessem ezt a jó tanácsot. Nem akartam épp arról a hajóról rakni le a citromos-ládát, a melyen harminczkilencz napig voltam első osztályú utas, bárha ingyen-jegyis is.

Zsebemben másfél tallérral kiballagtam a partra s átcsónakáztam ötezredmagammal New-York Citybe, egy akkora gőzpontonon, mint a budapesti operaház. Utközben elkezdtem egy fiatal és fölöttébb csinos ladyt fixirozni, gondolván, hátha szerencsém lesz és bevitet a rendőrbíró elé, ott legalább ellátnak utasításokkal. Tíz percz alatt sikerült a dolgot annyira vinnem, hogy a lady megcsóválta a fejét és nevetett.

Menten munkához láttam egy másik hölgnél; ez meg hátat fordított és belevegyült a tömegbe. Mire a harmadik yankee-miss után néztem, majd bezúrtam a fejemet, úgy oda csapódott a ponton a new-yorki parthoz. Az utasok a zökkenéstől nevetve borúltak egymás nyakába, aztán hosszú sorban vonultunk be New-Yorkba.

Be akarok kanyarodni a Central-park felé, mikor a vállamra üt a barátságosabbik hölgy.

— Bizonyos, hogy ön ma vagy tegnap érkezett a Citybe — mondá mosolyogva. Fiatalon megszürkült barna haját a homlokáról felsimította.

— Igen, két napja vagyok itt és nem értek jól angolul.

— Ön porosz, folytatá németül, hallom a dialektusáról. Mi a mestersége?

— Dock-munkás vagyok Brooklynban.

— Már van is munkája! Ejh, hisz önnek ördöge van, hogy az első nap munkát kapott New-Yorkban.

— Muszáj volt; egy hitvány cent nélkül léptem a brooklyni partra.

— A legtöbb úgy jön és a consulhoz fordul; miért nem tette ön is?

— Husz percz alatt beláttam, hogy New-Yorkban nagyobb munka az én angol tudományommal meglelni a consulatust, mint munkát kapni.

— Hova megy most?

— Valami fogadóba — enni.

— Jöjjön, elvezetem én jó helyre, innen hét mértföldnyire New-Jerseybe; hét centért átme gyünk. En már két éve vagyok ott éjjeli pénztárosnő; nagyon finom hely.

— Menjünk.

Két percz mulva száz- és százezer tolongó ember feje fölött gőzvasúton robogtunk New-Jersey felé.

A fiók-cityben egy négyemeletes kis ház földszintjére vezetett szeretetreméltó kalauzom. A helyiség oly alacsony volt, hogy kezemmel elértem a bolthajtást, de hosszú volt és nagyon széles. A végében, szemben a bejárattal, szinpad állt, a melyvel szemközt valami ötszáz ember szorongott az asztaloknál. A levegő mindamellett tiszta volt, mert a keresztbe illesztett harminczkét darab kínai legyezőt bűgő gyorsasággal forgatta a közönség feje felett a ventiláló gép.

A leány egy három személyre való kis asztalt a pinczér protekciójából nagy ügyyel-bajjal beékeltetett az egyik sarokba és leültünk együtt. Körültem mindenki szintén németül beszélt; csupa jól öltözött, arany óralánczos, gyémánt-gyűrűs munkás ember mulatott a teremben.

Egyik asztalnál három komoly indián hangtalanul szürcsölte a whiskyt; a másiknál szerecsenek csacsogtak, mint a nádi verebek; a harmadiknál feltűrt ingujjú angol-skót munkások egymás fölé hajolva, egy darab papirosra számadást csináltak.

A szinpad leböcsátott függönyére minden öt perczben más-más képet vetitettek hátulról: gyönyörű üvegfestményeket villammal megvilágítva; bohózatos csoportokat, melyek a lengő fehér vásznan szinte élni és mozogni látszottak. Aztán egyszerre csak eltűntek a képek s a függöny közepén egy nagy fehér korong jelent meg, akkora mint egy toronyóra számlapja; nagy czifra betűkkel az volt ráírva: New-York City története.

— Abzug; etwas deutsches! — kiabálták a német munkások. A skótok és szerecsenek ellenben felpattantak és gyürkőzni kezdtek New-York City érdekében. Mikor látták, hogy kevesebben vannak, visszagyűrtek karjaikra a bluzt és éktelen kiabálást csaptak. Erre kilépett a rendező s olyan

hangon, mely a szabad tengeren mértföldekre halatszott volna, kérte az urakat, hogy csak hallgassák meg azt is, mert nem monológban, hanem képekben és párbeszédekben fogják előadni s aztán majd lesz német felvonás bőven.

— All right ! Lássuk !

A függöny fölrepült s én ezuttal öt centes sör mellett oly dolgot láttam: egy tizenötödrangú new-yorki mulatóban, amely csaknem egész utam minden természeti tapasztalásával felért.

A csalódásig hiven utánozva, ott volt a Jersey torkolatában a zöld gyepes sziget, mely fölött sötét fellegek gomolyogva kergették egymást ; a villám vakító fényesen csapkodott bennük ide-oda, mintha csak Nápoly előtt a Vezuv orkántól ostromolt csucsát láttam volna, mikor füst és felhő közül csapkodtak a mennykövek háborgó kráterébe.

A zöld parton hatalmas máglyatűz körül indiánok kuczorogtak, mellette feküdt egy lelőtt társuk vérében s nem messze tőlük egy lovas európai, puskával a vállán. Az első ló és az első fehér New-Yorkban . . .

Mélyen elgondolkozva szemléltem a képet s megfeszített elmével igyekeztem megérteni a magyarázatokat, mikor társnőm megszólított :

— Miért oly szomorú ? — Nem érdekli a színház ?

— Dehogy nem, dehogy nem ; hanem a ma csak ma, de mit hoz a holnap ? Elfogy a dollár és én nem ismerek itt egy lelket se !

— Hisz van munkája, nem kell aggódnia, keres dollárokat.

— Hétfőn nem megyek dolgozni, mert félek, hogy megöl a hőség. Én nem vagyok zsákhordó munkához szokva.

— Mutassa csak a kezét ! szólott szánakozva.
— Hiszen kegyed soha életében nem dolgozott . . .

— Nagyon sokat, de mindig csak tollal, észszel. Hírlapíró voltam Budapesten.

— Hisz akkor a kegyed számára, ha angolul megtanul, ezer dollár vár itt havonta New-Yorkban.

— Csak olyan munkát bírnék kapni, a mely ne verne le lábamról.

— Maga írni szokott? Hiszen itt van magyar lap, miért nem megy oda?

— Az Amerikai Nemzetőr! Ott voltam már és mondtam a szerkesztőnek, hogy egy dollárért írok neki a bömbölő Etnáról olyan tarczát, a milyen még nem volt a lapjában soha; de azt mondta, hogy tizenöt centet sem ad érte. Mutattam neki egész sereg magyar lapot, amelyekbe irtam, de ő azt felelte, hogy van elég kézírata és nincs pénze, aztán megkínált egy finom szivarral.

— Micsoda? Ön látta az Etna kitörését? Hisz akkor rögtön kereshet öt dollárt; a feléért megmondom a módját.

— Vaktában is kezet adok rá!

A leány fölugrott és vidáman nevetve furakodott a szinpadig, ahonnan pár percz mulva egy mogorva yankeeval tért vissza.

Pár perczig egyezkedtünk, aztán fölkeltem és ingadozó léptekkel követtem a szinpadra.

— Vigyázzon, — mondá a függöny mögött, — mert ha belesül, kifütyölik és nem adok egy centet sem.

— All right, uram!

A rendező kilépett és tust huzatott a zenekarral.

— Ide vigyázzon minden gentleman! A Jersey-halléban ma este yankee-keresztelés lesz német nyelven. Itt van egy ujságíró, aki Chicagó felé tart, de a pénze valahol a nápolyi postán, vagy tán Gibráltárban megrekedt. Látta a fél vi-

lágot; hazájában „hires ember, kitünő tárcza-író,“ (szegénységem, óh ne pirulj!) aki magyarul ért, megnézheti a cikkeit, ott vannak a lapok nála. Tehát ez az ur ma este New-Yorkban dollárt akar keresni. Olvasták a New-York Heraldban, hogy Nicolsiát, mint egykor Herculanut és Pompeit a Vezuv, egészen elöntötte a minap az Etna lávája. Kitünő vendégünk mindezeket a dolgokat maga látta, mert Sicília felé jött át a Citybe és én száz baltimorei dollárt fizetek neki, hogy az Etna öt fátyolképét szakértő magyarázattal kísérve, bemutassa az uraknak.

— All right! Ha ha ha! Halljuk! Lássuk!

Ezalatt egy fülkében rám huztak egy frakkot, elláttak gyémántgyűrűkkel és arany óraláncz-czal, aztán kiállítottak a dobogóra, de még le volt a függöny bocsátva.

Megjelent a háttérben az első ködfátyolkép. Gyönyörűen sziporkázott az Etna, minha csak a cataniai öbölből néztem volna a Victoria fedélzetéről.

— Magyarázza csak mester, egyelőre nekem, úgy, mintha a publikumnak beszélne.

Csak néztem azt a szép ködfátyolképet, amelynek az eredetijét nemrég látcsöveztem a cataniai népkertből, aztán fátyol borult az én szememre is a könyektől.

— Bocsásson meg, sir, de én meggondoltam a dolgot s nem vagyok képes arra a feladatra. Nem születtem vásári komédiásnak.

A gyompoló.

(The jumper.)

Gyurgyó egy magyarországi oláh származású, törvényszéki hivatalnok fia. Huszonöt éves korában elvert egy félmilliót. — Az apja veszett fejének a nyelét, hetvenezer forintot úgy mentett meg a fia vagyonából, hogy kedves magzatát kurátorság alá helyeztette és egy ágens gondjaira bízva, eltolonczoltatta New-Yorkba: hadd járjon vagy két-három évig az élet iskolájába.

Mikor én Gyurgyót New-Yorkban megismerem, már alaposan letette az érettségét, sőt a jogba is bele-bele kóstolt, hanem a szigorlatok elől, a melyeknek a törvényszéken kellett volna megtörténniök, következetesen elpárolgott; a vizsgálóbíró sehogyse tudta megkerestetni.

Az apja meg következetesen nem küldött neki garast.

Igy lett Gyurgyóból elsőrangú világcsavargó. Ismerte az egész Uniót keresztül-kasúl.

Gyurgyó barátunknak ezt a nagy Amerika-ösmerését arra akartam felhasználni, hogy utasításai révén valami alkalmazáshoz jussak.

— Nem lehet már New-Yorkban munkát kapni. Még ma *átgyompolunk* Philadelphiába, az még nincs ugy tele munkakereső éhes emberekkel.

— Átgyompolunk? Hogy megy az? Mi az?

— Ne törődjél azzal, csak gyere velem, majd meglátod!

— Nem megyek én egy lépést sem, míg meg nem tudom, mit akarsz.

— Semmi különöset. Egyszerűen felugrunk egy Philadelphia felé tartó tehervonatra és meg sem állunk a quäcker-városig.

— Tán csak nem evett az ember meszet, hogy ledobassa magát a robogó vonatról a kalauzzal!

— Olyan gyenge ficzkót, mint te, meglehet, hogy ledobnának, de velem kössön ki az a kalauz!

— Hm. Mit tesz az: *gyompolni*?

— Dsump, angolul: ugrani. A ki nem akar gyalogolni, annak ugrania kell. Az ingyen utazók számára, tudod nincsen pályaudvar, de még megálló hely sem, mert azok ugyanis módját ejtik, hogy a robogó vonatra feljussanak.

— De hát hogy engedhetik ezt meg?

— Volt idő, mikor próbálták őket távol tartani, de hamarosan letettek róla, mert az őserdők közt, robogó vonaton, nyílt pályán, szinte minden héten meggyilkoltak egy-egy kalauzt, vagy egy fékezőt. A gyilkos leugrik és eltűnik az őserdőkben. „Oda menjen a rendőrség!” — tette hozzá diadalmasan Gyurgyó.

— Az igaz — mormogám kedvetlenül, — az ember csakugyan nem tudja, mit csináljon. Itt nem kap munkát, uti-jegyre való pénze nincs, tehát vagy elpusztúl, vagy gyompol. Menjünk Gyurgyó! Vezess.

Mire a mezőn a pályatesthez értünk, a mögöttünk négyszögmértföldre terülő New-York már a hanyatló nap fénytengerében uszott.

Gyurgyó a mocsaras talajba egy czölöpökre épített szénraktár alá vezetett. A nyirkos föld és a

padolat között egy méternyi köz volt hagyva, oda bujtunk be, hogy az éjt bevárjuk, mert a vasutiak nem szeretik, ha a gyompoló fényes nappal ólálkodik a vonat körül.

A mint a nap lement, a mocsárból a szunyogok milliárdjai kerekedtek fel és kegyetlenül támadták arcunkat, kezünket.

— Ejnye be kellemetlen! — sziszegtem ott a hidlás alatt, folyton arczomhoz kapkodva.

— Az nem kellemetlen, hanem életveszélyes, — viszonzá.

— Nagy svihák vagy te, Gyurgyó, — szoltam én nevetve. — Micsoda ötlet az, hogy a szunyog embert öljön.

— Hohó, nem ismered még őket! Rosszabbak ezek a vampyroknál. Nem egyesével, kettesével, hanem százezer számra rohanják meg az embert s kiszívják a vérét a nyakán és a kezén keresztül az utolsó cseppig. Én csak egy ökörnek ilyenén szomorú történetét olvastam eddig, de mondhatom, az is nagyon meghatott. Most pedig pipára gyompoló! — kiáltott mérgesen, — mert megesz a muszka.

— Ezzel a diófából készült makra tengerészpipát — néha egyet-egyet csapva a szunyogok ellen — nagy gyakorlatra mutató kézmozdításokkal töltötte meg a jobb időkből zsebében maradt tubáknak beillő dohányporral.

— Csak nem fogsz ebben a tüzfészekben dohányozni? kérdeztem szepegve.

De öt percz múlva nekem se maradt egyéb választásom, mint vagy magunkra gyujtani egy pipa dohánynyal az egész szénraktárt, esetleg, vagy áldozatul esni az ujvilági vérszopóknak, bizonyosan.

Eltelt pár óra; előttünk vagy nyolcz, kilencz tehervonat robogott el már Philadelphia felé.

— Most megyünk! — határozott Gyurgyó s kirázva pipájából a hamut és tüzet, elindult.

Jónak láttam követni, mert ezalatt pokoli sötét lett. Egyenesen a New-York-Central hidjának tartott.

— Sok az „utas“, mondá a hidhoz érve s egy sor lelógó lábba mutatott.

— Ezek szakasztott úgy cselekedtek, mint a mesebeli ember, aki a világ végén lógatta le lábait — jegyzém meg — keserűen gondolva a közelgő ismeretlen veszedelemre.

— Hja! kevés a fóka, sok az ember! — felelt Gyurgyó klasszikus rövidséggel. S a hid karjára kapaszkodva, a gyompolni készülők balszárnyát hosszabbította meg. Mellé telepedtem s most már arczczal New-York felé fordulva, nyolczan lógáztuk a lábunkat s lestük a közeledő tehervonatot.

— Rég vártok már? — szólította meg Gyurgyó fesztelelenül a többiket.

— Egy óra óta, — felelt rá egy elrongyolott egyenruhájú tengerésztiszt.

— Hová igyekeztek?

— Részemről csak Philadelphiába tartok. A 203-as tehervonatot várom, mert az papirnak való rongyot szállít.

— Persze, kényelmesebben el lehet benne bujni.

A szuroksötétségben hirtelen egy nagy meredt vörös szem tűnt föl; memsokára dübörgése is hallhatóvá lett valami közeledő vonatnak.

A tengerésztiszt kibujt a korláton s a hid külső párkányán talpra állva, messze kihajolt, csak a bal kezével fogózkodva. Mozdulatait egy pillanat alatt gépileg követték valamennyien.

— Tehervonat! — kiáltotta a tiszt.

— A 203-as! sugta Gyurgyó, a mozdony közepén vöröslő sugárözönből kibontakozó számra mutatva.

— Mindig a középső ugrik s legfeljebb kettő egyszerre! — vezényelt a tengerésztiszt halkán.

Mire szavait befejezte, már csak hatan voltunk; kettőt egy nyitott gyapjus kocsni elnyelt; eltűnt velök a hid alatt. Az alattunk elrobogó vonat dübörgésétől nem hallottunk semmit. Perczről-perczre kevesbedtünk. Végre már csak én és Gyurgyó maradtunk a hidon. A vonat nagyon hosszú volt, várhattam, gyűjtögethettem a bátorságot, következett még elég kocsni. Hamar állást foglaltunk mi is . . .

— No most! — kiáltott Gyurgyó, egy nyitott lóbőrös kocsira mutatva.

A vészugrást egyszerre tettük meg. A kocsiban mindketten arczunkra buktunk, de hála a ruganyos lóbőröknek, egyikünknek sem történt semmi baja.

— Most pedig — mondá Gyurgyó — tégy úgy, mint én. Takaróddzal be lóbőrrel és alszunk egyet Philadelphiáig. Mikor a várost elérjük, még ha aludnánk is, észreveszszük, mert az nagy falu; a vágányok mente tele van gyárral s azok olyan lármát csapnak, mintha New-Yorkban volnál.

Dehogy tudtam aludni. Pedig bátran horkolhattam volna: egy lélek sem szólt hozzánk Philadelphiáig.

Az embervásár.

Megcsalódva minden várakozásomban, a hazautazást tűztem ki czéломul. Jaj, de ha az csak úgy menne, hogy fölteszi magában az ember, utána lát és sikerül! Amerika a csodák és lehetetlenségek földje, ahol elvész az menthetetlenül, aki — kevésre törekszik. Mennyit lótottam, futottam, tudakozódtam hajói alkalmazás után — hiába!

Egyszer így elfáradva a tudakozásban, beültem egy nagy sörccsarnokba, a mely a „Cunard Line“ hajós társaság egyik new-yorki dokcsarnokának a közelében van.

Túltömött volt ez a helyiség is, mint valamennyi new-yorki nyilvános hely, a mely a forgalmasabb pontokon lesi a dollárok beözönlését. A nagy zsivajt, a melyhez hasonlót otthon legfeljebb a „Lloyd“ kávéházban lehet hallani, valamely mozgalmasabb börze napon, csak élénkíti az üzletek örökké nyitott ajtain át beözönlő kocsirobogás morajja.

Egyszer csak valaki elkiáltotta magát:

— Löttek!

A sok üzletember egyszerre elhallgatott; csend lett a teremben, mintha csak a börzén valami fontos táviratot olvastak volna fel...

A mély csendben a tenger felől újra tompa

dörgés hallatszott. Erre, mint valami vezényszóra az óriási terjedelmű helyiséget támogató egyik bronzoszlophoz tódultak valamennyien.

— Még nem jelenti? Halljuk! Olvassa fel valaki! Ilyen forma felszólalások hallatszottak a csendben.

Eközben harmadszor dördült el az ágyú, túl bömbölve a New-York-cityben uralkodó örök lármát.

— Jön már! kiabáltak többen.

S egy fiatal ember, vékony papírszalagot ragadva meg, olvasta:

„A délután két óra harminczegy, harminczkét és harminczhárom perczkor a Sandy-Hook erőd fokáról elhangzott üdvölvések a „Cunard Line“ Campaniájának 750 részint német, részint felsőmagyarországi tót kivándorlóval megérkezését jelenti; a Campania postát is hozott.“

A különös felolvasás úgy hangzott fülemben, mint egy távirat nyomán stilizált ujdonság.

— Mit olvas ez? — kérdeztem a tömegbe furakodva, egyik fiatal embertől, a ki, mint csak akkor vettem észre, ügynökféle volt. Széjjel nézve, láttam, hogy mind olyan. A véletlen a munkaszerző ügynökök kávéházába vetett.

— Ujságot! felelte a kérdezett, egy mellékes pillantást vetve reám.

— Ha szabad kérdenem, miféle ujságot, hisz a mint láttam, csak egy kis papírszalag volt a kezében.

— Elég az, rajta van minden, még pedig azonnal. Hallhatta, hogy az imént löttek és itt már közlik, hogy miféle hajó érkezett.

— Hm! Szabad tudnom e becses lapnak legalább a czimét? kérdeztem furfangosan, mert vettem észre, hogy az én emberemnek nincs nagy kedve tapasztalatlan emberek oktatására.

— „Távirat Ujság“ felelte s mikor látta, hogy a dolgot felfogni kezdvén, szerfölött meg voltam lepetve, elég kegyes volt még hozzá tenni: No igen, „Távirat Ujság!“ ez a czim mindent megmagyaráz. A praenumerans kap a szobájába egy gépet, a melyből a papirszalag, a kék betűkkel nyomtatott ujdonság, egész nap özönlik, mert a szerkesztőség a legfrissebb híreket rögtön és folytonosan sürgönyözteti.

— Van ennek sok előfizetője? kérdeztem álmélkodva.

— Van bőven, mert itt sok a korcsma, meg a kávéház.

— Érdekes az magánembernek is, — jegyzém meg ellenvetésképen, hogy az idegent a hosszabb társalgásba beugraszszam, mert ez a mi „Telefon Hirmondó“-nk ősapja fölöttébb érdekelt.

— Magánembernek? Nagyon drága és nem sokat ér, mert kinek volna ideje azt a gépet folyton lesni. Az összegyűjtött szalagokat meg nem érdemes betűzni, mert a mikorára az ember arra ráérne, ki van nyomtatva a napi ujságba, a minek az ára csak három cent.

— És mondja csak kérem . . .

De már tovább nem hallgatott reám, mert alig hogy az ujdonságot felolvasták, ismét megújult az iménti lárma.

A Campánia rakományáról sokan tudtak részleteket, erről folyt a vitatkozás.

— Csendet kérek! — szólt egy negyven éves angol ágens, aki a többi nesztorának látszott. Egy darabig még sugdostak, alkudtak, elmondván a félbeszakított mondani valókat, aztán csönd lett.

— Kérem, — úgymond — azokat az urakat, akik Pennsylvania Rail Roadhoz akarnak embert szerezni, erre az oldalra. (És bal felé mutatott.)

Kilépett vagy öt ember.

— Most pedig kérném azokat, akik a texasi őserdő-irtó vállalatához verbuválják a szakmunkást — ide! (Maga elibe mutatott.)

— Ide pedig, — folytatá, jobbra mutatva, — azokat az urakat kérném sorakozni, akik réz, arany és ezüstbánya munkást keresnek.

Erre a felszólításra legtöbben csoportosultak.

— Most pedig, — mondá komolyan, — arra kell önöket kérnem, hogy a multkori komédia ne ismétlődjék, mert a végén még beleszól a dologba a rendőrség.

— Menjünk! Menjünk! kiabálták többen. Siessünk, mert a hajó megérkezik.

— Nem kell félni! Husz percz alatt be nem jön a láthatárról.

— Dehogy nem, a Campania gyors gőzös, menjünk! sugták az ágensek és kitódultak az ajtón.

Az ember Amerikában az első napok alatt egyik bámulatból a másikba esik; én is így voltam vele. Vettem észre, hogy megint valami érdekes dolog előtt állok, de hiába kérdeztem jobb és bal meg egyéb szomszédomat, annyira elfoglalta őket a dollár-vadászat szenvedélye, hogy egyik sem felelt.

Követtem őket a kikötőbe. Ott három csoportba oszolva, lesték a hajót. Egyszer csak látom, hogy az ágensek mind a tenger felé mutogatnak. Oda nézek, hát jön befelé a „Campania“ czimű uszó város. Zsufolva volt a fedélzete emberrel.

Az ágensek a dock-csarnok bejárata elé tódulva, máris elkezdték a verekedést, amely ellen őket a nesztor óva intette. Minden csoport jó helyet akart kapni, akár csak nagy látnivalóknál otthon a lapok reporterei.

A gőzös kikötött s az emberek elkezdtek róla tódulni be New-Yorkba.

— Első osztály figyelj! — rikoltotta repub-

likánus stilusban egy öblös mellü férfiú. Hoffmann Hotel! tevé hozzá nyomatékka. Aztán, mintha dicsekedett volna, folytatta:

— Szoba! egy napra három dollártól felfelé egész 25 dollárig.

— Mennyi? kérdeztem hozzá hajolva.

— Huszonöt! ismétlé büszkén.

— Csak? — gondoltam magamban. Ez az a kalyiba, a melyben pár év előtt valamelyik magyar nábob is megsokalta a szobabért.

Előre bocsátva az első és másodosztályt, megkezdődött a III-ad osztályu népvándorlás. A felsőmagyarországi Misók batyuval a hátukon, örömben rikoltva futottak le a gőzösről; de leérve rögtön elnémultak, mert nyakon csipték őket az ágensek, a kikre nagy szemeket meresztve bámultak.

— Mit bámulsz?! — kérdé kifogástalan tót nyelven a bányaügynök. — Munkát kapsz, csak állj ide: el ne menj innét. Igen-igen, soha se bámulj; nem hiszed? Az édes apád küldött...

A bánya-ügynökök, mint a ragadozó keselyük, úgy forgolódtak a meglepett kivándorlók között. Nyelvük tótul folyton pergett, rengeteg dollárt ígérve nekik napszámberül. A sok málé tót legény egy hangot sem tudott felelni, úgy meg volt lepetve.

Az ügynök nem is igen volt a feleletükre kíváncsi; mint a jószágot, úgy terelte őket kiki a maga csoportjához.

— Na, kár, hogy nem tudok tótul; azonnal felvilágosítanám őket, — bökkentettem ki önkéntelenül — magyarul.

— Kár volna, — szólalt meg a hátam mögött egy jóképü magyar ember.

— Már hogy lenne kár? Hát nem látja és nem hallja, hogy az ágens egész nyiltan adja a

távozó csapatok vezetőinek az utasítást, hogy darabonként két dolláron alul semmi szín alatt se adja el őket a vállalat irodájában.

— Igen, felelé megvetéssel, eladják őket, mint a barmokat és ez a szerencsésük, mert nézze a többi ágenset; azoknak a tót még akkor sem kell, ha maga jelentkezik.

— És miért nem kell?

— Azért, mert amerikai munkással egy fedél alatt nem lehet nekik dolgozniok, azok az első sztrájknál mind lemészárolnák őket. A tót a kínai közé való, hát oda viszik.

— De hiszen ott nem fizetnek!

— Biz az álmuk nem valósul; de ezek úgy tudnak spórolni, hogy a napi ötven centből egy évben többet küldenek haza, mint mi a napi három dollárból.

A következtetést pedig hamar és könnyen levontam belőle. Jó lenne, ha valami úton-módon a magyar kormány végét tudná vetni a kivándorlásnak; de ha már ez lehetetlen, akkor legalább annyi gondja lenne a boldogtalanokra, mint az olasz kormánynak, a mely minden egyes nagyobb csoport kivándorlóval egy alantasabb rangu kormánybiztost küld, s az elejét veszi az efféle jogtalan embervadászatnak s van rá gondja, hogy honfitársai lehetőleg jó munkát kapván, mentül több lirát legyenek képesek hazaküldeni a szükölködő, de egyébként kies hazába.

A fűtő.

I. Egy ügynök és egy alkonsul.

A „Norddeutscher Lloyd in Bremen“ című s hazánkban lelketlen kivándorlási ügynökei révén híres német hajós-társaság Saale nevű hajójával 1892. november havában mint fűtő jutottam Brémába.

A gőzös állandóan alkalmazott fűtői a tengerészettel foglalkozó emberek salakja; még a durvaságukról híres matrózoknak sem szabad velök szóba állani, mert ha az altiszt meglátja, hogy a matróz ily emberrel szót vált, a maga, szintén pokrócz goromba módján tanítja „tisztségére.“

— Matróz. létedre fűtővel diskurálsz! — rivall az altiszt a magáról megféleldeztetett tengerészre és a figyelmeztetést többnyire egy nyakleves kíséri.

A tengerészek szemétje, a kazánfűtő, rossz fizetésért oly baromi munkát végez a hajó gyomrában, hogy még a legnagyobb kikötőkben sem bír az ügynök e célra elegendő embert felhajtani.

Az óceán gőzösök még New-Yorkból, Londonból, sőt Melbourneból is a legtöbb esetben hiányos számú fűtőlegénységgel kénytelenek a nagy útra kelni.

Ennek aztán az a természetes következménye, hogy a társaság részéről már különben is minden egyes emberre a végletekig túlmért mun-

kát öt-hat emberrel kevesebb kénytelen végezni. A gőzös gyomrában rémséges dolgok folynak a munkakerő hiánya miatt. Ha nem velem magammal történtek volna meg, amiket elmondandó vagyok, el se merném beszélni: azt hinném, oly szörnyűségek ezek.

„Fűtő.“ Van ebben a névben valami olyan, hogy még a tapasztalatlan emberben is gyanút ébreszt és szabódik tőle, hogy vállalkozzék. De a honvágy úr mindenek felett és a nélkülözések miatt kiállott szenvedések oly hatalmasan kontráznak a honvágnak, hogy az ember végre vakon, semmivel sem törődve, kezet ad az ügynöknek, mint a meggondolatlan parasztlegény hajdanában a verbunkos káplárnak. Se lát, se hall az ember, csak az ügynök ravasz biztatása cseng a fülében: Vállald el no, nem tart örökké, aztán gondold meg, hogy a „Saale“ a Weser torkolatába kormányoz. Sok ember akad, a ki kénytelen egy krajczár nélkül utazni hazáig, mert pénzt sehonnan sem kaphat. Ily esetben mielőbb beleharap a savanyu almába; vagy ez, vagy a halál, egyéb választása nincsen.

En részemről a halál helyett ezt választottam és Isten segedelmével, megláttam a Weser torkolatát. De milyen állapotban!

— Hallod-e, szóltam október vége felé egyetlen amerikai jó barátomhoz, az Eastern hotel volt pénztárosához, a ki akkor már szintén munka nélkül barangolt, hallod-e polgártárs, te bebarangoltad New-Yorktól fogva, nem is említve San-Franciscót, Melbourneig és Sidneyig jóformán az egész világot, adj tehát nekem tanácsot, hogy lehetne pénz nélkül átjutnom az Atlanti-Oczeánon?

— Hová?

— Gibraltártól fel egész Glasgowitzig, bármely kikötőbe, szóval Európába. A városokban nem

válogatok, mert haza akarok menni és bármily európai városba érve, leeresztek egy sürgős táviratot a bátyámnak, a ki gépészmérnök és ily esetben bizonyosan segít rajtam.

— Az természetes, — felelt a tapasztalt koléga, mert ha sógoraid és komáid látják, hogy már Európában vagy, megszűnt agyukban az a ferde fogalom, mintha itt Amerikában könnyű volna bármely pillanatban dollárokhoz jutni. Ha Londonból sürgönyözöl, azonnal megszállja az aggodalom a hozzád tartozókat és a föld alól is előteremtik az utiköltséget honodig.

— Igazad van pajtás.

— Lehetséges, hogy együtt megyünk; jó lesz London? Mert én oda igyekszem, télen ott jobb csavarogni, mint itt.

— London?! Hogy jó lesz-e?! Isteni dolog; de ki és hogy visz bele?

— A Greenwich-streeti ágens.

— Menjünk.

— Ha ennél nem sikerülne, akkor meg kell próbálni a hobokeni zsidót, vagy talán már jártál is a River-street 86 szám alatt?

— Nem én, hát ott mi jót adnak?

— A hobokeni zsidó, ha a Greenwich-streeti nem tesz érted semmit, a legnagyobb férfiú reád nézve New-York államban, mert az a Nord-deutscher-Lloyd-gőzösökre szedi a munkásokat.

— Hallod-e, hisz akkor én odamegyek egyenesen Észak-Németországba s nyilirányban hazajutok.

— Várj, előbb próbáljuk a Greenwich-streeti ügynököt, mert itt több emberre van szükség és könnyebb bejutni konda-hajcsárnak, mint például krümpli-hámozónak a Lloyd-gőzösre.

A Greenwich-streeti nagyúr szóba se állott velünk és én már másnap a hobokeni River-stree-

ten ácsorogtam, a 86-ik szám előtt és vártam, mikor nyitja ki Johnson úr az ajtót, mely pinczéjébe vezet.

A nevezetes ház előtt a verőfényes őszi napon 60—80 fiatal ember várakozott már, a kik egymást soha sem látták, de amerikai szokás szerint egymást haladéktalanul letegezve, a legbizalmasabb és mesébe való érdekes társalgást folytatva, várták a helyszerzőt.

— Honnan jössz pajtás? Nagyon rossz kondiczióban van a csizmad! — szólt a svéd tengerész egy halványarczu, komor tekintetű, fiatal, szőke északnémethez.

— Tegnap gyompoltam be San-Franciscóból New-Yorkba, — feleli oly egykedvűséggel, hogy még a skót matrónak is borsózik bele a háta, az ír tengerész pedig preparált szivarvéggel kínálta meg rögtön elismerése jeléül.

— Mikor indultál? — kérdi a svéd egy kis szünet mulva.

— Harminczhét nap előtt.

— Hányszor kellett gyompolni?

— San-Francziskóból Chikagóig egy tur.

— Természetes, — bólintott fejével az ír tengerész, mert a Pacific vasuton nem merik ledobni a gyompolót.

— Hát Chikagótól fogva hogy ment sorod?

— Chikagóban stácziót tartottam egy hétig, mert ott most a kiállítás miatt jó világ van.

— Már is? — kérdezte az ír.

— Hogyne, egy nap alatt könnyen össze lehet szedni 3 dollárt, de az a baj, hogy azon mód ki is adja az ember.

— Ismerem a világkiállítási napokat, — jegyezte meg a svéd tengerész; mikor Philadelphióban jártam, ingyen adták az embernek nemcsak az ételt, hanem az italt is, de egy kemény

padon a pihenés ára három igaz hitű yankee dollárba kerül.

— Most értél oda, komám, — vágtam közbe, — hisz ép az a baj, hogy New-Yorkban és úgy hiszem arra befelé is mindenfelé — ha az embernek munkája és pénze nincs — ehetik és ihatik ugyan bőven, de a szemét le nem tudja hunyni három napig sem. Nincs hol.

— Én is az álmatlanság miatt keresem a hobokeni zsidót.

— Nem birtad a padot, ugy-e? Én sem; meg-unja az ember, mert úgy összetöri, mint a bilincs, a Central-park pázsítja meg szeptemberben már nappal is nyirkos. De hol van az ágens? Hé Johnson! Van-e svéd gőzösöd? És a mi fő, kell-e rá gépész?

— Nem azért vagyok én itt, hogy kapitányokat szerezzek be, de ha akarsz, holnapután hajnalban befűthetsz a Danemark-ba. Gondold meg a dolgot, Chrisztília felé kormányoz.

— Nincs olyan, Johnson, inkább hadd hulljon arcomra és ruhámra továbbra is a Jersey-sziget korma, pora.

Mialatt a svéd beszélt, a híres hobokeni zsidó, egy alig 27 éves, nyílt tekintetű fiatal ember, lehaladt a lépcsőkön pinczeodujába s a rozsdás závarba dugva a kulcsot, homlokát ránczolta. Fogadni mernék reá, hogy nem a kulcsra haragudott.

— Jól van no, — mondta halkán a svéd beszédére reflektálva, — csak a többi előtt ne járjon el a szád, ha lehet, beteszlek krumplihámbónak.

A svéd bólintott fejével és mi valamennyien beözönlöttünk az ágens után, akinek végre sikerült felnyitni az ajtót.

Az ügynökség egy tágas, homályosan vilá-

gított pinczehelyiség, jobbról a falon egy piszkos nyomtatvány, a német tengerészeti hivatalok egy hirdetménye, a szemközti sarokban olyanforma mosdókészülék, mint nálunk a kávéházakban van, balról a fal mentében hosszában betört ablaku szekrény s a szoba balsarkában egy íróasztal volt összes butorzata. De majd kifelejtettem egy pár tört karu és lábu, egykor nádületes hintaszéket; nyilván valamelyik atlanti hajónál mustrálták ki és úgy került ide.

Johnson ügynök úr bevonult a korláttól védett íróasztal mögé és a tolongó tömegben vizsga szemekkel kereste a segédjét, egy nálánál jóval idősebb, veres bajuszu öszerest, a ki nála részint mint hetes, részint mint irnok szolgált; társa és testőre volt egy személyben. Ez az ember hajszolja fel városszerte a tehetősebb munkásokat, akik egy jó állásért a hajón nem sajnálnak nyolcz-tíz dol-lárt. Ha ilyenek nem kerülnek, akkor válogat csak a pénztelen jelentkezők közül.

— Csend, fiúk! — kiáltott az ügynök, mikor társa intett neki, hogy nincs pénzes pályázó. — Csend, fiúk! — és a czeruzáját magasra emelte. — A „Fulda“ Genuába indul holnap dél-ben. 27 markos legényre van szükségem. Oda-vissza 35 nap, gondold meg jól, mire visszajösz, 18 dollár ötven cent veri a markodat.

— Mit kell azért csinálni? — kérde egy beteges, sápadt arczu, fiatal ember előre furakodva.

— Be kell fűteni a Fuldába, öcskös; — felelt neki egy gonosz képű, professzionátus fűtő, — neked talán még a bőröd sem kerülne be a Gib-raltárba. Olyan legények kellenek oda, mint én vagyok la!

— Irj fel, de fűtőnek, mert én az vagyok és nem valami rongy szénvonó.

— Holnap reggel 9 órakor itt légy! — kiál-

tott fel Johnson a távozó után, a ki még csak meg sem várta az ügynök választát, hogy beveszik-e hát a hajóra vagy sem?

— Huszonhat legény a Fuldára, Genuába és vissza! — ismételte az ügynök, mert a legények nagyon lassan reagáltak. Tizenkét óra is elmúlt, mire munka-nem-kapással való fenyegetéssel és egy tapasztalt ügynöktől kitelhető mindenféle fufanggal, vagy husz csavargót rá birt venni, hogy vállalkozzék a genuai fűtéségre.

Ezek is többnyire oly emberek voltak, a kik nálunknál jóval későbbben érkeztek, mert jól tudták, hogy fűtőnek még az indulás előtt félórával is elég jókor van jelentkezni, holott ilyenkor tulajdonképen már tilos volna felvenni a legénységet, mert mielőtt a tengerészt hajóra viszik, törvény szerint be kell jelenteni hona konzulának.

— Egy főpinczér és két pinczér a Fuldára!

— Én elvállalom a főpinczérséget, — mondtam az ügynöknek.

— Van ruhád?

— Nincs, mindenem eladtam!

— Hát pénzed?

— Az van annyi, hogy téged megfizethetek! — válaszoltam kurta és egyenes new-yorki stílusban.

— Mit adsz?

— Kétszer annyit, mint a társaság.

— Négy dollár kevés, adj ötöt.

— Nesze, viszonztam és a zsebkendőm sarkából kibontottam az utolsó ötdolláros bankjegyemet.

Éhesen kapott utána és sietve gyúrte zsebre.

— Siess, szedd rendbe magad, hogy bemutathassalak a kapitánynak még ma. Tégy tiszta gallért; keféld meg magadat és a többi. Hiszen te tudod már.

— Adj hat centet, hogy átmehessek és vissza is jöhessek a Hudson folyón, mert egy fillérem sincs.

— Nesze 10 cent és egyél is valamit.

Sietve haladtam fel a lépcsőn, hogy hozzá lássak a nagy munkához: egy cent nélkül gavalérosan, amugy főpinczéresen kihuzni magamat. „Szép simára kefélt szőre pedig ragyog...” Arany János Toldijának ez a klasszikus sora negyedóráig kóválygott a fejemben, mikor már szépen kifefélkedtem, csak épen a kínai mestertől hófehérre keményített gallér hiányzott.

A nap már eltűnt az óceánban és nekem még mindig nem volt gallérom. Végre beláttam, hogy képtelen vagyok keríteni, mert az pénzt érő valami és a mi a dollár egyetlen század részét képviseli, azt még akkor sem kap az ember New-Yorkban, ha az élete is függ tőle. Bementem tiz fehérenemű kereskedésbe és mindenütt munkát ígértem egy legkomiszabb fajta gallérért.

— Akármit megcsinálok uram, — mondám a yankeenak, — csak adjon egy gallért, mert egy állás függ tőle. Egy kemény-papir, kaucsuk, vagy vászongallérért dolgozom önnek egy vagy két óra hosszáig. Tovább is dolgoznám, de még ma jelentkezni kell a hajón.

— Nincs afféle munkám, próbálja másnál, — viszonzá a lelketlen dollárvadászok egykedvűségével mind a tiz üzletfőnök. Magyarországon, úgy hiszem, ily esetben a legelső üzletfőnök, isten nevében oda adta volna azt a papirgallért, melynek a bolti ára 5 cent s értéke természetesen nem több egy fél centnél.

Este felé már annyira le voltam verve, a tragikomikus helyzet annyira felizgatott, hogy mérgebemben elhatároztam, hogy felmegyek az onnét igen messze fekvő Hansson streetre, a magyarok

fészkébe, a hol valamelyik honfitársamtól kérek majd egy gallért.

Végig gyalogolva a Centre-streeten, a Grand-street körül találtam a legelső embert, a kiről tudtam, hogy magyar.

— Ugyan kérem, adjon egy gallért!

— Csak nem megyek most azért vissza a 6-ik utczába haza, hogy magának egy gallért adjak; kérjen mástól, ad azt akármelyik magyar.

Bementem a Hansson-streeten a Rosenfeld kávéházba. Ott megszólítottam vagy hat honfitársamat, köztük néhány olyant, a kivel már pertu is voltam.

— Az enyém mind a kinainál van.

— Tőlem meg csak nem kívánhatod, pajtás, hogy visszamenjek a 86-ik utczába egy gallérért, próbáld a másikat.

Én bizony nem próbáltam tovább, mert attól tartottam, hogy ha még egy fráterre akadok, a ki rettenetesen szorult helyzetemben megtagadja tőlem azt a semmit érő segílyt, hát nyakon találom teremteni.

Fátyolozott szemeim előtt olyasmi kezdett derengeni, hogy én egy hitvány gallér miatt lemaradok a „Fuldá“-ról és Isten tudja hány héttel, vagy hónappal később kerülök haza. És tényleg az nap után, mikor a gallért hajszoltam, épen négy hét múlva, mialatt szakadatlanul jártam az ügynök nyakára, a nap felét homályos pinczében töltve, sikerült csak magamat beszerződtetni a „Saale“-ba fűtőnek, mert akkor este, mikor gallér nélkül visszatértem, Johnson már nem volt ott s másnap azzal fogadott, hogy engem nem győzött várni és egy másikat vett fel oda főpinczérnek.

Négy hét múlva végre azt kiáltotta a hobo-keni zsidó, hogy :

— „Saale!“ gyorsgőzös, holnap indul a Weser torkolatába; akad-e köztetek hét derék tengerész, a ki hajlandó ebbe a szép, új Lloyd gőzösbe befűteni?

Erre a felhívásra épen tizenheten álltunk ki és miután csak hét emberre volt szükség, megkezdődött a licitáció.

Johnson úgy tett, mintha rátámaszkodnék a czeruzára s kissé előre hajolva, különben nyílt tekintete egészen elváltozott, mikor a hazautazásért epedő fiatal embertől kérdé:

— Akarsz és tudsz-e valamit fizetni?

— Attól függ, mennyit kérsz!

— Öt dollár nem lesz sok, mert ugyanis nagyon sokat keresel. Az ingyen út megér 26 dollárt és még ráadásul Brémában 20 márkát is kapsz munkáért.

— Négy dolláromnál több nincs, de azt oda adom.

— Nem elég; tovább, másik, mondá az ügynök, a tehervonaton óriási utat tett ifjutól elfordulva. Észak-Németország felé annyi a fűtőm, a mennyi kell, tevé hozzá diadalmasan, mert az emberek ezrével mennének haza, de nincs pénzük.

Harminczöt dollárt vágott zsebre Johnson hetünktől, aztán felhajszolt bennünket a hajóra, hogy ott is átvegye a társaságtól fejenként kiutalványozott 2 dollárnyi munkás-közvetítő díjat.

A „Saale“ fedélzetén sorba állítottak bennünket és azt mondták, hogy várjunk, mert mindjárt jön az orvos, aki meg fog bennünket vizsgálni, hogy elég erősek vagyunk-e a munkára.

A „Saale“ hajó orvosa egy szőke, piros pozsgás, gonosz képű német, jó másfél óra múlva dugta ki a fejét az ajtón:

— Mutasd a kezed, szólott a legelső ember elé állva.

A tengerész két olyan kezét nyújtott felé,

hogy a mi parasztjaink keze úgy viszonylik hozzá, mint a kisasszonyé a harangozóéhoz.

— Finom, — szólt az orvos, fejével bólintva, te már csináltál is ilyesmit, ugy-e?

— A Herman-on voltam, mikor Ausztráliát körüljárta.

— Hát miért nem mentél most is inkább a „Verára“ vagy a „Fuldára,“ hisz ott többet kapnál?

— Gestemündeinek gyerek vagyok s már rég nem voltam otthon.

Remegve vártam, mikor kerül a sor az én kezemre, mely oly finom volt, mint egy nagyságos asszonyé.

A doktor úr csak egy pillantást vetett a tenyeremre, aztán egy lépést tett hátra felé, megigazitotta a szemüvegét és tetőtől-talpig végig nézve, kérdé:

— Hát maga kicsoda! Merre van a hazája? és főképen mi a szándéka a „Saale“ gyomrában?

— Hát fűteni akarok belé, kérem, miután ez a hajó a Weser torkolatába kormányoz; arra kell menni az én hazámba is, mert magyar ember vagyok és a foglalkozásom „pinczéség.“

— Nem fogja kibírni, — szólott fél vállról.

— Dehogynem! mikor az ember tudja, hogy hazafelé tart és dolgozni keményen akar!

Az orvos vállat vont és bement a kajütjébe. Azután a gépészek tartottak felettünk szemlét. Mikor a másod osztályu gépész meglátott, összecsapta kezeit és rákiáltott az ügynökre, a ki mögöttük állt:

— E helyett másik embert hozol!

— Igen, ha volna! viszonzta az ügynök.

— Ha volna? — ismételte a gépész, van elég, de nem tud fizetni, te rabló!

Az ügynök vállat vont és azt állította, hogy bennünket is alig birt összeszedni.

A gépész keserűen nevetve, kellemetlenül intett egyszerre mind a két kezével és a faképnél hagyott bennünket. Megint vártunk vagy másfél órát, végre megjelent egy jóságos modoru, magas, szőke, hegyes szakállu tengerésztiszt a hóna alatt egy könyvvel s oda szólt nekünk:

— Kinder! Gehen wir mustern! (Gyerekek, menjünk beiratkozni.)

Rendetlen tömegben, szinte futva követtük a tisztet, a ki átvezetett bennünket a német konzulátus tengerészeti osztályához, mely oda át van New-Yorkban, a Bowling-Green-en.

A német konzul rendkívül humoros, vig kedélyű, tréfás ember lehetett, mert azt kérdezte tőlünk, hogy „akarunk-e“ 54 márka havi bérért a Norddeutscher Lloyd „Saale“ nevű gyorsgőzösén, mely New-Yorkból Bréma felé kormányoz, mint fűtők szolgálni? Az egyhangú „igen“ után egyenkint aláíratott velünk egy-egy czédulát, a melyben bizonyítottuk, hogy nem erőszakkal elhurczolt rab-szolgák vagyunk, hanem (a mi még rosszabb) önkéntesek.

A félig-meddig ünnepélyes aktus után, mialatt hozzánk tartozóink lakásczimét is felírták, — hogy ha elpusztulunk, hát tudják, kit értesítsenek, — távoztunk. A tengerésztiszt a folyosón mindegyikünknek adott 3 centet, hogy átmehezzünk a gőz pontonon Hobokenbe, aztán szabadunkra bocsájtott bennünket, megjegyezve, hogy idejekorán a fedélzeten legyünk, mert éjjel tizenkét órakor meg kell kezdeni a fűtést, miután másnap délben indulunk.

Gondoltam magamban, még egyszer megnézem a póstát, hátha van a számomra valami. Beállítok a poste restante osztályhoz, mely az óriási postaépületnek a Batteni-Park felőli részén van s a hivatalnok kezembe nyomott két levelet, meg egy nyolcz dollárról szóló utalványt, mely egy pár Bu-

dapesten megjelent tárczám honoráriuma volt. Ez a pénz óriásit segített rajtam az útban, mert e nélkül vagy elpusztultam vagy meggyilkoltak volna.

Felmentem a fizetési osztályba, de az utalványra nem adták ki a pénzt, mert időközben minden okiratomat, katonakönyvemet, utleveletem, hírlapírói igazolványomat elvesztettem.

— Uram, az istenért mi lesz? Hisz én képtelen vagyok magamat igazolni, minden okiratom elveszett.

— Hozzon két amerikai polgárt, a kik önt ismerik és bizonyítják, hogy ön New-York X. Y. utcájában lakik és a neve B. L.

— Először is én New-Yorkban sem X. sem Y. utcájában nem lakom, másodszer pedig nem ismerek két oly amerikai polgárt, aki az én kedvemért a Hansson-streetről a főpostáig legyalogoljon, harmadszer pedig időm sincs ily embert keresni, miután pár óra múlva már én fűteni fogok a „Saale“ nevű Lloyd gőzös gyomrában, a honnan csak Northamptonban, vagy Brémában szállok ki. Szóval ilyenféle igazolásra képtelen vagyok, kérem jelöljenek ki valami más utat és módot.

— Ön jobban tudja a körülményeit, mint mi; gondolkozzék, hogy lenne az lehetséges?

— Például úgy, hogy az urak megkérdeznék azt a hivatalnokot, a ki a poste-restante küldeményeket kiszolgáltatja; az már engem bizonyosan ismer, mert 59 nap óta minden 24 órában kétszer voltam nála tudakozódni és nagyon sok levelet kaptam tőle.

— Az önt meg nem ismeri, ha 3 évig minden nap 10 levelet kap is tőle, mert annak naponkint ezer emberrel van dolga és ön észrevehette, hogy a hivatalnok a nap minden szakában változik.

— Ha főbe üt az úr, még akkor sem tudom magam igazolni, a pénzt pedig okvetlenül meg kell kapnom!

— Próbálja hona konzulátusát; ha a beérkezésnél nála jelentkezett, vagy egyáltalában, ha ismeri, akkor kötelessége, hogy önnek bizonyítványt adjon és mi arra átadjuk a pénzt.

— A konzul?! Hogyne ismerne, hisz az első napokban, mikor még a várost nem ismertem, oly helyzetbe kerültem, hogy az éhhalál fenyegetett s akkor nagy botrányokat csináltam nála két nyomorult dollárért, — a mit bármely más nemzet fia — még az osztrák is — egy szóra szokott megkapni. Már hogy ne ismerne ez a derék úr? sietek hozzá bizonyítványért.

Benyitva a konzulhoz, udvariasan köszöntem és azzal kezdtem a beszédet, hogy sem pénzre, sem hajójegyre ezuttal nincs szükségem, mert van mind a kettő.

Előadva neki az állapotot, kértem, hogy adjon egy bizonyítványt, mert a nélkül nem adják ide a pénzt.

— Magáról tudni sem akarok, annak idején mindent megtettem önért, távozzék.

— Nincs olyan, bizonyítványt kérek, mert nekem a világon senkim sincs New-Yorkban, ön pedig mikor jelentkeztem az utlevéllel és katonakönyvvel, jegyzeteket vett fel rólam egy könyvbe. Ennek az alapján kérem és pedig határozottan kérem, állítson ki egy kétsoros, lebélyegzett írást. De még a könyvet sem kell megnéznie, mert ön engem nagyon jól ismer; mi tizenkét napig ökölharcot vívtunk egymással 2 dollár 25 centért, vagyis nevén nevezve az állapotot: az én életemért.

— Nem ismerem az urat, mutasson útlevelet vagy ne alkalmatlankodjék!

Halálsápadtak voltunk mind a ketten, az egész konzulátusi hivatalnak remegett kezében a toll a mély csendben, amit újra én törtem meg.

— Konzul úr, ne kényszerítsen durvasá-

gokra. A multat feledve, ismételten és udvariasan kérem, állítsa ki azt a bizonyítványt, mert én nem fogok tágítani. Ha el is megyek most, ez még semmit sem bizonyít, mert ha a postán a pénzt ki nem kapom, újra itt leszek még ma.

— Nem állítok ki semmit, mert nem állíthatok ki semmit, a történetek után, — szólt az alkonzul izgalomtól remegő hangon.

Az üvegajtót úgy csaptam be magam után, hogy remegett bele a folyosó.

Szerencsére az amerikai postatisztben több szív és emberismeret volt, mint az alkonsulban s visszatértemkor kiadta pénzemet.

Isten veled Amerika!

II. A személyhajó kalózái.

Este a „Saale“ hajó fedélzetére lépve, első kérdésem volt, a mit egy matrózhoz intéztem:

— Hol a fizető mester?

— Eredj át a másik oldalra, a 7-dik számú kajütben megleled.

Beléptem a megjelölt kajütbe, a hol egy magas, himlőhelyes, pénzsovár németet találtam.

— Master, tegye el ezt a nyolcz dollárt, mert félek, hogy elemelik tőlem az uton.

Betette egy szürke borítékba s azt kérdezte, hogy Brémába érve, német pénzben kívánom-e hogy adja!?

— Köszönöm a szivességét, viszonoztam, de én csak dollárt kérnék Németországban is, mert úgy lehet, hogy visszafordulok és újra bemegeyek New-Yorkba.

Eszem ágában sem volt ilyesmi, de a hajós „fizető mester“ urak átszámítási táblázatát egy amerikai angol barátom révén már ismertem és nem volt kedvem nyolcz dollárért 25 német márkát kapni.

Aztán bementem a gépészhez jelentkezésre:

— Megjöttem és kérem az urat, jelölje ki fekhelyemet az utra.

— Hát keríts magadnak egyet! förmedt rám a masiniszta. Nagy ez a gőzös, nézz rajta egy kicsit körül, majd lelsz valahol egy lyukat! Különben abba a vártába osztalak be, mely éjjéli 12 órától reggeli négyig és déli 12 órától délután négyig dolgozik.

— Vagyis a lehető legrosszabb időben, — vizonoztam hátat fordítva neki, hogy tanya után lássak.

Éjjéli 11 óráig kutattam a gőzösben összevissza és végre is egy rigai muszka tengerész segélyével találtam egy helyet, a hova le lehetett volna heveredni. Ez azért maradt üresen, mert közvetlenül a 7500 lóerejű gőzgép szomszédságában volt, a hol szakadatlan olyan muzsika szól, mintha a szomszédban a segesvári csatát vívnák. Csak gépész tudná megmondani, micsoda bömbölést művel egy óceán-gőzös gépe, mikor arra kárhoztatják, hogy azt a kolosszust betolja New-Yorkból Brémába.

— Ez lesz tehát a fekhelyem, mormogtam; de előbb szalmzásákat kell a rámára tenni; még van egy órám a munkáig, addig felmegyek és alszom egyet a fedélzeten, mert itt ugy sem lehet.

— Ott még úgy sem, — szólott a segédgépész, akivel aznap este söröspohár mellett ismerkedtem meg.

— Miért nem?

— Mert hideg van.

— Oda fekszem, a hol a gőzvezeték vonul.

— Ez nem rossz ötlet, csak el ne kergessenek. Szervusz, én megyek aludni. Ha az Isten véletlenül besegít Budapestre, ismétlem, hogy a Ganz-gyárban rokonomat el ne feledd üdvözölni.

Végig heveredtem a fedélzet padlóján és

mély gondolatokba merülve vártam a pillanatot, mikor munkára szólítanak. Végtelenül fel voltam izgatva.

Tehát elérkezett végre a pillanat, mikor hátat fordítok ennek az átkozott aranyországnak, melybe valahány yankeehoz fordultam csak munkáért, mind azt felelte: „nothing for you master.“ (Nincs önre szükségem, uram).

Elvégre is egy kicsit ütött-kopott ruházatban bár, de egészséges és tisztességes uton kerülök haza. Még jó, hogy nem adott a konzul jegyet, mert az csak olyan élheteretlen embernek való, a ki elpusztulna New-Yorkban.

A rokkantakat 10 dollárért a világ bármely sarkából hazaszállító jótékony quekker-társaság még New-Yorkban sem járt az eszemben.

— A tizenkettősök talpra! — kiáltott a főfűtő.

Megdobbant a szívem mikor kemény fekhelyemről feltápászkodva, oda állottam a lassankint sorakozó tűzmesterek közé.

— Aló mars! Öltözz neki a munkának! Végy bőrsipkát, mert az a czilinder összeég!

— Aztán végy rossz nadrágot, meg öltözz piszkos inget! — kiabálták gúnyos nevetés kíséretében a jövődöbéli „bajtársak“, a kik már valamennyien ördögi uniformisban voltak.

— Van is nekem bőrsipkám, meg rongyos ingem. Lemegyek így, a mint vagyok; majd rongyos és piszkos lesz ez.

— Az már bizonyos, de az is bizonyos, hogy akkor Brémában nem tudsz kimenni a partra.

— Még uszóruhában is kimegyek, csak egyszer lássam a Weser torkolatát.

— Többet ér az a ruha, a mi rajtad van, mint az, a mit keresményeden szerezni fogsz.

— Micsoda? keresek! Hát még pénzt is kapunk?

— Haha! hát nem hallottad a konzulnál, hogy 54 márkát kapsz egy hónapra.

— Isten ments! csak nem tart egy hónapig innen Bréma!?

— Persze nem, de azért kapsz vagy 20 márkát.

— Annál jobb, mert akkor azonnal megkezdem az utat hazafelé a vasuton.

— Tizenkét óra! Egymásután le a kazánok mellé, fiúk! — kiáltott a gépész, mire mind a 26-an elkezdünk lefelé mászni a gőzös gyomrába. A „Saale“ kazánjai körülbelül emeletnyi mélyen fekszenek. Ha a gőzös lyukat kap, valamennyi inspekción levő fűtőnek vége, mert a merőlegesen állított vastag vaslépcsőzeten veszély esetén elég gyorsan lehetetlen feljutni a fedélzetre.

Odalent az öregebb fűtők neki álltak tüzet rakni s az ujonczoknak és gyengébb embereknek hagyták a sokkal nehezebb munkát, a szénhordást. Mert a gőzös gyomrában nincs törvény, ott az ököl és edzett izom az úr. Aki gyenge, annak szakadásig kell dolgoznia, mert az erősebbek tűzzel, vassal és lapátnyéllel kényszerítik rá.

Első nap a szénvonók kevesebbet dolgoztak, mint a tűz körül állást foglaló emberek, mert a szénraktár színültig lévén porszénnel, mikor az ajtót megnyitottuk, a szénpor magától omlott elibünk. Egész garmada képződött magától a szűk folyosóban, a hova a kazánok szája torkollik. A lapáttal egészen kényelmesen végeztük a munkát; minden egyes kazán torkolata elébe, hogy a fűtő úrnak jól kezeügyébe essék, nagy métermázsás garmadákat emeltünk, ezeket azok félelmes gyorsasággal tüntették el, belapátolván a végtelen nagy tűzkatlanokba. A hiányt mi folytonosan pótoltuk s minthogy az első négy óra alatt efféle közönséges kapás munkát végeztünk, nem voltam nagyon kimerülve, mikor a felváltás megérkezett.

De azért homlokomon gondterhes felhőkkel értem fel a fedélzetre, mert az egyik fűtő odalent megmutatta, hogy mi vár ránk.

— Ez a szénraktár 30 lépés hosszú, — szólt — és az utolsó napokban ti hárman 15 katlan számára négy óra hosszáig kosarakban fogjátok az ajtóig hurczolni a szenet a másik végétől; az ajtótól pedig erre a kis kocsira téve a vágányokon kell áttologatni — látod ezt az alagutat — ezen át, igen-igen, ott a két katlan között setétlik; tehát ebbe a második és harmadik csarnokba, egész előre a gépházig, mert van ám a „Saale“ gyomrában 3 ilyen folyosó, mint ez.

Ez egyszerűen lehetetlen, gondoltam magamban. Majd lesz egy kis botrány, ha nem bírjuk, aztán beállítanak még egy pár matrózt. Szóval, vigye az ördög ezt a nyolcz napot, a vége gyönyörű látvány lesz, maga Bréma városa. Hitegettem magamat keményen, hogy letelik az a nyolcz nap okvetlenül, mert hisz a „Saale“ egyike amaz óriási gépezettel ellátott gyors gőzösöknek, melyről a „Timesben“ és a „New-York Herald“-ban egyre kürtölteti a társaság, hogy az az alkotmány New-Yorkból indulva. jó időben, 5 és fél nap meg 25 percz alatt szokta elérni a southamptoni magaslattot Angliában, onnét Bréma már csak két nap. Szóval a körülményekhez képest elég jól éreztem magamat, oly tengeri szörny hátán ülve, mely a 3500 mértföldes utat New-Yorktól Bremer-havenig már nem egyszer hátra hagyta hét és fél, nyolcz nap alatt.

A gőzös állt, de azért másnap délig úgy tüzeltünk bele, hogy csak úgy tombolt a kazánokban a bebörtönzött víz. Többször el kellett zárni a légvonat-készüléket, a mi gyönyörű multság ott a kazánok mellett sürgölődő emberekre nézve.

Egyszerre csak bekiált a masiniszta, hogy a

feszereő igen nagy, robbanással fenyeget a kazán, meg kell egy kicsit fékezni a tüzet. Bezzeg ilyenkor fűrgék maguk a fűtő urak is. Ötivel-hatával ugranak a gáz-óra alatt elhelyezett vasrudhoz, hogy vízirányos helyzetéből merőleges helyzetbe hozzák, mert különben egyet dördül valamelyik kazán és akkor mind a 25 fűtő megfő, mint a bivalyhús. Mikor aztán a nagy vasrudat öt-hat markos ficzkó merőleges helyzetbe hozta, akkor az óriási katlanokban egyszerre megszűnik a légvonat és a párás köszénnel zsufolásig megrakott katlanok betett ajtajának minden nyílásán sugarakban ömlik a gyilkos széngőz.

Mint mikor a lovak farkast érznek a mezőn és védekezés céljából összedugják fejüket, épp úgy tesznek ilyenkor a fűtők is. Mindenki oda ugrik, a hol a szélfelfogó torkollik, mert azon át mégis csak jön egy kis friss levegő le a gőzös gyomrába. És remegve várja az ember, mikor vezényli újra a gépész, hogy újra meg kell kezdeni a fűtést teljes erővel. Amint a vasrudat ismét vízirányos helyzetbe hozzák, azonnal megtisztul a gyilkos füsttel és gázokkal megtelt levegő, mert a katlanokban rögtön újra ropogni kezd a tűz és a nagy légvonat kiszíjja a füstöt.

Másnap délben 12 órakor újra rám került a sor. Egy fél órával aztán, hogy munkába kellett fognom, indult a „Saale“ New-Yorkból kifelé. Végtelenül sajnáltam, hogy ép ilyen rossz időben kerül rám a sor, mert szerettem volna még egyszer meglátni a Sandy-Hosokot; ennek a fokáról, mikor a Viktória a Gibraltárból beért New-Yorkba, engem is üdvözölt az ágyúlövés; szerettem volna még egyszer látni azt a panorámát, mikor az óriási szabadságszobor elvész a láthatáron, meg Long-Island szigete, az első föld, amit Amerikából lát az ember. Be sok reménytől és örömtől dagadó kebellet

láttam meg 60 nappal azelőtt, egy végtelen hosszú, 39 napig tartó tengeri út befejezéseképen! De még csak eszembe sem jutott lépéseket tenni e tárgyban a gépész uraknál, mert azonnal beláttam, hogy ilyen kaliberű emberekkel még eddig nem találkoztam és ha csak valami háború esetén ott-hon a katonaságnál nem, hát akkor nem is fogok soha találkozni az életben.

Még egy pillantást vetve tehát a déli nap sugarában úszó New-Yorkra, az óriási brooklyni hidra és a Fine-Island előtt 40 nap óta gyászlobogóval horgonyzó „Wyoming“-ra, nehéz kebellet ballagtam le a gőzös gyomrába.

Már ekkor valamivel keményebb munka várt rám odalent, mert a raktár elejiből már kifogyott egy kicsit a szén és a lapáttal egyre bolygatni kellett a szénportömeget, hogy a kellő mennyiség előre toluljon. Valahogy eltelt ez a négy óra is. Mikor feljöttem a fedélzetre, nehéz felhők úsztak a tenger felett. A „Saale“ a síma vizen nagyon gyorsan haladt. Délután négy óráig úgy a faképnél hagyta New-Yorkot, hogy már Long-Islandból sem látszott semmi.

III. Emberi ördögök közt.

Egy félóra mulva kitört a hóvihár, mely négy és fél napig dühöngött. Rám nézve a rossz időjárás a hajó ingása miatt kellemetlen volt, mert a tengeri betegség erősen kínozott, noha egyszer már végig csolnakáztam az Adrián, mely, mondhatom, a világ leggyönyörűbb tengere, a csodálatos Siera-Nevadai havasokkal szegélyezett Földközi tengeren, és ezen a végtelen Atlanti Oczeánon, New-Yorktól Angolországig, illetőleg Bréma felé menet nem szenvedtem volna sokat e betegségtől, ha mint útas vagyok a hajón, mert én azt tapasztaltam, hogy ez a csodálatos baj az embert második útjá-

ban nem támadja meg annyira, ha jelentkezik is, mint először.

Hanem így ellenségemnek sem kívánám, hogy a magasan hullámzó tengertől ide-oda dobált gőzösön csak ilyen másodlagos tengeri betegségtől gyötörtetve is bármilyen munkát végezzen. És nekem ilyen állapotban a lehető legsúlyosabb munkát kellett végezniem. Csináltam is, a meddig bírtam; de a harmadik óra végén rendesen kidőltem. A szó legszorosabb értelmében kidőltem; felfordult velem a világ és az erőfeszítéstől remegő lábaim és karjaim ellentmondtak az erélynek, a melyet készakarva a végletekig csigáztam, mert már tapasztalásból tudtam, hogyha kidőlök, mi vár rám? Végre az akaraterő felett győzött a természet és a szenes kosár füle kifordult a kezemből, én magam a kazánok mellett uralkodó iszonyú melegben hosszában végig terültem a szénporral és tüzes hamuval borított padlón. Miután a gép bömbölésétől a kazánok körül egy szót sem lehet hallani, ilyenkor elhangzott a fűtő főnök fülhasogató füttyentése, mely azt jelenti, hogy mindenki ránézzen, mert jelbeszéddel valamit közleni akar. Elhomályosult szemmel sokszor láttam, mikor vigyorogva rám mutatott és intett, hogy gyorsan kezdjék a fecskendezést. A tengeri vízcsapra hamar rácsavarták a fecskendőt és összerogyásom után egy-két perc múlva már zuhogott agyonizzadt tagjaimra a jéghideg óceán-víz. Perczekig tartott, míg a hideg fürdő magamhoz térített. Csak úgy lesték, mikor ülök fel? Mihelyest mozdulatot tettem, azonnal mellém ugrott két emberi alaku ördög és magasra emelt ásónyéllal püfölve ordította a fülembé, hogy rögtön folytassam a munkát.

— Nem vagyok képes felállani!

Czirkuszi birkozóok legyőzésére termett markok ragadtak meg jobbról-balról és egy pillanat alatt álló helyzetbe hoztak.

— Nem vagyok képes dolgozni, — mondtam ide-oda támolyogva.

Az egyik gazember a szemével intett a másiknak, hogy a lödítés egyszerre történjék s a következő pillanatban a két hatalmas erejű ember olyat lökött rajtam, hogy a gőzösnek a másik szögletébe repültem.

— Az istenért! Legyen józan eszetek, hisz itt két oldalt alig egy lépésnyire az embertől, fehéren izzó a katlan vasoldala; egy véletlen csuszamlás és halálosan összeégetem magamat.

Akárhová néztem, röhögéstől puffadt szurok-fekete pofákat láttam. Csak két szarv kellett volna mindegyiknek a homlokára és kész lett volna a bibliai ördögbanda. A gőzös másik sarkába zuhanva még ha tudtam volna, sem lett volna időm feltápaszkodni, mikor már is a nyakam közt volt egy lapát tüzeshamu, a mi csak azért nem borította lángba a ruhámat, mert még folyton csorgott róla a tengeri víz. A gazember, a ki a hamut rám szórta, ott állt a folyosó közepén a lapátra támaszkodva és ördögileg vigyorogva fenyegetett az öklével.

Négykézláb másztam be a szénraktárba, hogy legalább az egész kalózbándának ne legyek a szeme előtt. Mikor az ajtónál be akartam magamat vonszolni a valamivel mélyebben fekvő szénrakásra, valamelyik gazember olyat rugott a derekamon, hogy ökölnyi daganat támadt rajta és én hanyathomlok zuhantam a porszénre, melyen végig terülve, újból elájultam. Felülve, rám rivalkodtak, hogy menjek nekik segíteni a szénhordásban.

Ráztam a fejemet, hogy nem vagyok képes.

Az egyik munkás ledobta a lapátot és kegyetlen pofáját arczom elé tartva, rivallta:

— Fogsz rögtön dolgozni?

— Szívesen tenném, mert így sokkal többet szenvedek.

Azzal felelt, hogy óriási tenyerével teljes erejéből arczul ütött. Oldalt zuhantam, de az arczulütés minden idegemet mozgásba hozta. Egy pillanat alatt talpon voltam s úgy adtam vissza az atyafinak a pofont, hogy meglepetésében és fájdalomában felordított.

A következő pillanatban négyen rohantak reám és fojtogatni, ütni-verní kezdtek a lapátnyéllel. Ez a negyedik napon volt és valószínű, hogy ezuttal meggyilkoltak volna, de a mindenható Isten rám tekintett, mert időközben a negyedik óra vége felé hajlott, közeledett a felváltás ideje, a mit tíz perczzel előbb jeleznek.

— Zehn Minuten! rikoltotta a főfűtő, a mit valamennyien tele tüdővel ismételnék, hogy azt a nagyszerű állapotot az egész személyzet megtudja.

Az örült munka az utolsó perczben még hatványozódik, mert a felváltás után az újabb őrség majdnem 5 negyed óra hosszáig a négy óra alatt felgyülemlett hamu eltakarításával van elfoglalva és képtelen ugyanakkor szenet is hordani a katlan elé.

Az öt kalóz egy pillanat alatt leugrott rólam és örült gyorsasággal látott a munkához, mert tudták, hogy ha odakünn nem elég nagy a szénrakás, mindaddig lent kell maradniok a felváltás után, a míg a széngarmadák elég nagyra nem nőnek.

Háromnegyed órába került, a míg a gőzös gyomrából, mind a három emeleten megpihenve, felvászorogtam a fedélzetre.

Oda fent csak bámultam a hajótól alig negyven lépésnyire gomolygó vihar-felhőt, melyből kavargva omlott a hó. Az északi jegestenger felől üzte hozzánk a vihar. El lehet képzelni, mit éreztem, mikor a folyosón mellettem elhaladó tengerészekről hallottam:

— Szent Isten, a „Saale“ ma megint csak

350 mértföldet ment, ezuttal belekerül 12 napba is, míg bevonulunk a Weser torkolatába.

— Hát Southamptont vagy Angliának bármely más kikötőjét nem tetszik tudni, mikor érjük el? kérdeztem a matróz-altisztet, a ki fiumei ember léteére mindig földijének szólított és jó indulattal volt irányomban az egész úton.

— Southampton előtt öt nap mulva, úgy hiszem, horgonyt vetünk, de mit érsz te azzal fiam? kérdezte a már öszülő tengerész altiszt, a ki már 25 év óta barangolt az óceanon.

— Nagyon sokat, mert a mint az első kikötőbe beérünk, azonnal a faképnél hagyom a kalóz hajót.

— Hát van pénzed vagy ismerősöd Southamptonban?

— Senkim a világon; a nyolcz dollárból már elköltöttem hármat a kantinban, mert a fűtők, mikor az ételért megyek, vagy be sem eresztenek a konyhába, vagy kiütik a kezemből a tányért, ha valamiképen mégis ételhez jutok.

— Vigyázz öcsém, — szólt fejét megcsóválva az ősz altiszt, vigyázz és nehogy bolondot csinálj, mert úgy sem tart örökké.

— Mit ért bátyám uram a bolondság alatt?

— Hát azt, hogy a gazemberek közül valamelyiket le ne szurd, vagy a mi gyakori eset, bele ne ugorj az óceánba!

— Micsoda? Hát az itt divat?

Az öreg szó nélkül tovább ment. Én akkor kezdettem valóban csak aggódni; addig azt hittem, hogy az egész a baromi munkába elfásult emberek tréfája, mert azt vettem észre, hogy kínlódáson röhögve mulatnak. De gondoltam, hogy az újdonság ingere egy-két nap mulva elmulik, aztán békét hagynak. Bezzeg az öreg tengerész szavai elrémítettek. Menten más színben tűnt fel egy kis-

ded, gonosz külsejü szászországi német fenyegetése, a mit vihogva ordított a fülembé, mikor az iménti négy óra lejártával felfelé vánszorogtam a katlanok mellől.

— Ez megint czifra nap volt, ugy-e? De várj csak, majd az utolsó kettő, ha ugyan megéred!

Bemenekültem a fedélzet III. oszt. utasai közé és egy padra ülve, pihenni akartam. Odalépett hozzám egy sovány, beteges kinézésű észak-német, a ki életének felét Észak-Amerikában töltve, gyakran átjött Európába, hogy Hamburg mellett lakó családját meglátogathassa.

— Hogy vagy öcsém? mondotta részvételtjes hangon.

— Nagyon rosszul — viszonzotam.

— Tudom; ismerem, milyen sors vár a „Norddeutscher Lloyd“-nál, az olyan szerencsétlen embe-
rekre, a kik pénz híjján kénytelenek magukat keresztül dolgozni az Atlanti Óceánon. Én most 25-ik-szer jövök át New-Yorkból Európába és volt olyan útam, hogy szememmel láttam, mikor egymásután öt fiatal ember lépte át a korlátot és beugrott az óceánba.

— Szent atyám! kiáltottam fel idegesen, s mi történt?

— Semmi! Még a hajót sem állították meg és a csolnakot sem bocsátották le, mert czáparajok kísérték bennünket.

— Ez még nem ok, mert próbálni legalább kellett volna a mentést.

— Bizony nem ok, mert láttam, hogy az egyik, a ki nyilván kitűnő úszó lehetett, negyed-óraig küzdött a hullámokkal, míg végre elvesztették szem elől, mert a gőzös gyorsan haladt.

— Gyalázat! kiáltottam idegesen és fölkelve, egyenesen a gépészek fülkéje felé tartottam.

— Uram, — mondtam az egyik gépésznek.

próbálja meg, beszéljen ezekkel az emberekkel, mondja meg nekik, hagyjanak békében és én nemcsak azt a nyomorult pár márkát, a mit Brémában kapnom kell, hanem azon felül a még birtokomban levő öt dollárt is szétosztom közöttük.

— Mars dolgozni! rikoltott a barmok főnöke. Azután bántam meg, hogy inkább neki nem ígértem a pénzt.

— Nem addig van az, kérem, mert én nem vagyok képes dolgozni és épen azért mondom, hogy inkább megfizetem azt a munkát, a mit a többi helyettem kénytelen végezni. Nézze meg kérem a kezeimet, mély lyukakat vágott bele az elszagattott és fél fülű, meg füle helyén dróttal pótoltt szenes kosár.

Felém csapott a kezével. Szó nélkül hagyva a durvaságot, folytattam:

— Ma reggel még ráadásul meg is sérültem, aztán a jobb kezemen támadt sebekbe bement a szénpor és a gépolaj, nézze, hogy megdagadt, mint a párna. Minden egyes sebhelyem folytonosan kiújul és a kimerültség miatt szakadatlan lázban égek.

— Mehetsz! — dünnyögte befelé fordulva és elaludt.

A legutóbbi, New-Yorkban koplalva szabad ég alatt eltöltött 23 nap, ráadásul a hajón még az amazoknál is rettenetesebb hat nap iszonyuan megviselt. Mikor a gépész gorombáskodott velem, még jobban feltettem magamban, mint valaha, hogy most már csak azért sem fogok semmire reagálni, sőt éjféle tizenkét órákor, mikor újra reám került a munka sora, mielőtt lementünk volna a kazánok mellé, kijelentettem a főfűtő előtt, hogy ha folytatják az ütlegetést, azt fogják vele elérni, hogy megbicsaklom magamat és nem lesz erő, hatalom, miéy reá vegyen, hogy többet dolgozzam; ellenben ha

nem bántanak, a rám mért embertelen munkát hajlandó vagyok mindaddig teljesíteni, a míg a kimerültség miatt össze nem rogyok. És ha nem hiszik, hogy a végletekig dolgoztam, a kidülés pillanatában hívják elő a hajó-orvost, hogy szimulálok-e vagy tényleg munkaképtelen vagyok. Továbbá kértem ugyancsak a főfűtőt, hogy intézkedjék az élelmezésem felől, mert a gazemberek nem engednek enni s már két nap óta csak úgy tengődöm, hogy részint az első osztályu útasok konyháján alkalmazott egyik szakács, részint pedig az a fiatal, rigai tengerész dugott a markomba a folyosón húst vagy vajas zsemlyét. A főfűtő, kegyetlen volta daczára, megszeppent és azonnal a konyhába menve, sajátkezüleg hozott ki egy nagy darab füstölt húst és penészes kenyeret.

Ujra lementünk dolgozni. Ez a négy óra azzal kezdődött, hogy mikor az egyik katlanból a lapáttal kifelé szedtem a tüzes hamut, egy zsvány meglökött, a gőzös különben is erősen ingott s bokáig jártunk a vaslemezen ide-oda hullámozó szénporos vízben. Minden erőlködésem daczára elcsúsztam és a mitől rég tartottam, bekövetkezett.

IV. A szenvedések kora.

Meziteten jobb könyökömmel rázuhantam a veresen izzó kazánra, úgy, hogy füstölögve égett le róla egy dollárnyi darab helyen a bőr és a hús. A jobb karom, a jobb tenyeremen támadt sebek miatt már fel volt dagadva, de a könyököm összeégése folytán még jobban felpuffedt. Egy szót sem szóltam, csak a fájdalomtól nyöszörögve folytattam a munkát. Egy óra múlva, a mint az izzó kazánok közötti alagúton a szénporos kosarakkal terhelt kocsit a vágányokon át akartam tolni, egyet lódított valami nagy hullám a gőzösön balra s én vagy akartam vagy nem, oda kellett hogy támasz-

kodjam a balkönyökömmel a tüzes kazánhoz. Ez is füstöt vetett és támadt rajta még nagyobb égési seb, mint a jobbon. Az egyik szénvonónak ígértem, ha felmegyünk, husz centet kap, hogy mára adja át az ő munkáját s akkor próbáltam a szénporral megtelt kosarakat felrakni a kocsira, a mi fizikailag nehezebb munka, de nem oly veszélyes, mint amaz.

Elszámítottam magamat, mert két dagadt karommal nem bírtam felemelni a sok kilogrammot nyomó kosarat. A másik lurkó, a ki az én kosaraimba a porszemet lapátolta, küzdelmemet látva, dühbe jött és felkapva az egyik tele kosarat, úgy vágta a lábaim fejére, hogy a bal lábamon a csaknem új czipő széjjel ment, a jobb lábam pedig feldagadt.

Ajultan terültem végig a szénporon és csak akkor tértem magamhoz, mikor megint zuhogott izzadt testemre a jéghideg tengervíz.

Ezen a napon négyszer locsoltak fel és mindannyiszor a lapátnyéllel döngetve kényszerítettek rá, hogy újra munkához lássak.

Elhatároztam, hogy bármi történjék, nem fogok lemenni többé a kosarak mellé. Ezt, felérkezve, egészen határozottan kijelentettem a gépészek előtt. Mikor az idő elérkezett, hiába volt minden kapacitálás, kijelentettem, hogy ha az életembe kerül, még akkor is megmutatom, hogy ütlegekkel velem semmire sem mennek. A fedélzeten egész dulakodás támadt, gyenge magam élethalál harcztot vívtam három markos tengerésszel, a kik engem le akartak hurczolni a kazánok mellé. Egy percz alatt legyürtek és oda hurczoltak a rostélyra, melyen a kazánokhoz vezető nyílás tátong.

— Megállj! Lemegyek! kiáltottam, mert láttam, hogy be akarnak dobni, alól pedig keresztbe álló vasrudak és zsarátnok vártak reám.

Leérkezve, olyanformát éreztem, hogy én ezalatt a négy óra alatt vagy megőrülök, vagy most fognak meggyilkolni. De mindegy, inkább meghalok, semhogy győzni engedjem a pribéket szilárd elhatározásom fölött.

— Hiába hurczoltatok le, nem fogok dolgozni! ez volt az első, a mit oda lent a főfűtőnek megmondtam. Olyat ütött rám, hogy hanyathomlok zuhantam a szénre. Ülve maradtam és egy szót sem szólva, vártam az eseményeket.

Egy német bandita fölém hajolva és velem folyton farkasszemet nézve, jobb kezét arczul ütésre emelve, kiveresedett arczczal épen egy óráig ordította, hogy menjek szenes kosarat hurczolni. Ezalatt az idő alatt körülbelől 17-szer zuhant le a markos ember keze halotthalvány arczomra. A 18-ik ütést ő magassága kapta meg tőlem; összeszorított öklömmel, ideges erővel csaptam a jobb szemébe. Bömbölve esett hanyatt. De a megtorlásra nem volt ideje, mert az idő telt és a sok munkás-kéz hiánya miatt a kazánokban nem égtek elég jól a tüzek. A gépész tombolva mutatott az atmosféra-nyomást jelző gőzórára és az én hóhéromnak távozni kellett, hogy segédkezzék a befűtésnél.

Egy félóra mulva újra robogtak a tüzek és az embertelen harcz újra kezdődött. Akkor már olyan állapotban voltam, úgy össze voltam zúzva-törve, lapát-nyéllal és széndarabokkal, hogy nem dolgozni, de még csak felállani sem bírtam volna. Tartott pedig ez az állapot egészen addig, a míg a londoni kronométer óra reggeli négyet nem mutatott, a mikor megérkezett a felváltás.

Öt órára felvándorogtam én is a fedélzetre. Hűvös hajnali szél fújt és az óceán felett már ott lebegett az áldott angol köd, mely a rám nézve lehető legszebb látványt: Albion partjait takarta el.

— Láttad-e már a földet? kérdezte tőlem a fiemei tengerész.

— Nem.

— Pedig már tegnap este láthattad volna, felelte távozva.

Akkor jutott eszembe, hogy én New-York óta meg sem néztem az óceánt, a nagyszerű tengert, melyet nem régen ámuló, sóvár szemekkel csodáltam. Keserűen felkaczagtam, mikor elkezdtem találgatni a mult és jelen közti különbséget, azt az időt, mikor mint első osztályu útas mentem Gibraltárból New-Yorkba és a mostanit, mikor mint a gőzös igavonó állatja tartok a portsmouthi öböl felé.

Annyira sem érdekelt az óceán, mint egy műveletlen matrózt. Csak a hajó baloldalán nehézkesen függő ködöt fürkésztem, nem bomladozik-e valahol, nem látszik-e még Liverpool?

Másnap este 11 órakor, egy újabb rettenetes nap után egyszer csak görög-tüzet gyújtottak a hajó baloldalán: ezt ködben és olyankor szokták alkalmazni, mikor hajóval találkoznak.

— Liverpool! kiáltotta egy matróz altiszt, a ki ugy hiszem a csolnak lebocsátása körül volt elfoglalva. A hajó az óriási angol város előtt pár száz lépésnyire horgonyt vetett, mert itt a postacsomagokat meg az arany-rakományt partra kellett tenni. A nyirkos, ködös éjjeleken alig birtam felismerni a nyakig begombolkozott és ide-oda vágató alakok közt a tengerésztisztet.

Végre mégis felismertem egyet a kézi lámpák világánál.

Darabokban alá fityegő rongyaimba burkolózva, dideregve léptem a tiszt elé, a kit németül szólítottam meg.

— Tiszt úr! mondtam neki, ez Liverpool, tehát szárazföld, itt a józan ész járása szerint vége az óceánon uralkodó kivételes törvényeknek, én tehát kérem, sőt követelem, hogy vegyenek fel a

parthoz induló csolnakba, mert én a „Saale“ nevű rabló hajón tovább nem akarok szolgálni.

A tengerész tiszt meglepetten nézett reám; nyilván észrevette a modoromból és a hangomból, hogy nem vagyok fűtőnek való ember.

— Van pénze, vagy ismerőse Liverpoolban? kérdezte végre.

— Nincs, de az mindegy, én ismerem az angolokat, ha ilyen állapotban egy magam formájú művelt ember közéjük megy, azok úgy fognak velem bánni, mint a hajótöröttekkel szoktak; meg vagyok arról győződve, hogy valamelyik angol gőzös fedélzetén két nap múlva mint utas fogok Bréma vagy Hamburg felé tartani.

— Szó sincs róla, válaszolt a tengerész tiszt, nem engedem partra szállni.

— Akkor beugrom a tengerbe és kiúszom! viszonztam egész határozottan és a korlát felé tartottam, hogy a vízbe ugorjam. A vállalkozás valószínűleg sikerült volna, mert jó úszó vagyok.

A tengerésztiszt két matróznak intett, hogy vigyázzanak rám, aztán újra szóba állt velem.

— Ismerem azokat a gazembereket, a kik önt agyon kínozták. Sok baj van velök, nem lehet őket féken tartani. De most már úgy is csak két napi járőföld Bréma, legyen türelemmel, majd oda ér.

— Lehetetlen uram, össze-vissza vagyok zúzva, még csak gondolnom sem lehet arra a baromi munkára és félek, hogy ép az utolsó két nap alatt tesznek tönkre! Ma délután valóban ördögi tréfát fundáltak ki.

— Halljuk, tán ismerem is!

— Kivettek a katlanból egy rostélylemezt és miután annyira kihűtötték, hogy a veres színét elvesztette, egy darab ronggyal megmarkolva, oda hozták hozzám, a ki a munkától és ütlegektől kimerülve ültem egy széntömbön.

— Itt van egy kis könnyű munka, szólott a gazember.

A tiszt nevetett és közbe vágott:

— Aztán a tüzes lemezt az ölébe téve, egy rongydarabot nyomtak a markába, hogy azzal törülgesse róla a ráégett rozsdát és hamut.

— Igen, úgy látszik, hogy ez már rendszer a Norddeutscher Lloydon.

— Mit csinált a vassal? kérdezte a tiszt.

— A fájdalomtól felordítva, ledobtam az ölemből, miközben újra összeégettem a kezemet. Szóval, ezeknek az embereknek a jellemével ép az férne össze, ha a legutolsó nap adnák meg a kegyelem-döfést. Ettől tartok s épen ezért azt határoztam, hogy abban az esetben, ha önök meg nem engedik, hogy a saját költségemen helyettesítem magamat, még tengeri fürdő árán is lemaradok a gőzösről Liverpoolban.

— Beszéljen a kapitánynyal, mert én részemről az előbbi kérelmet nagyon méltányosnak tartom.

Másnapig tehát türtem és elmondtam ugyanezt a másodkapitánynak, a ki viszont a parancsnokhoz útasított. Ez meg azt mondta, hogy menjek az orvoshoz.

— Annál már voltam, viszonyoztam és még ha az életembe kerül is, akkor sem állok vele többet szóba. Ismételten kérem a kapitány urat, engedje meg, hogy a saját pénzemen egy harmad osztályu utast felbéreljek erre a hátralevő két napra.

— Jól van, felelte a kapitány, ha embert állít, akkor maga pihenhet.

Örömmel futottam le az emelvényről a fedélzetre, a hol akkor már a szép verőfényes őszi napon mind együtt voltak a harmad-osztályu utasok.

— Ki akar egy dollárért négy órát dolgozni?! Tizenhat óra alatt, a mit négy ízben kell kitölteni, kereshet bárki négy dollárt; előre kifizetem, mert itt a pénz a fizető mesternél.

Egész sereg Amerikából hazaránduló munkás, a ki évekig irtotta a kanadai őserdőt vagy végezte a még ennél is nehezebb vasuti munkát, csődült körülöttem össze; tótok, éjszakkémeterszági napszámosok, svéd és ír munkások vegyesen tolongtak, hogy láthassák vergődésemet, de valamennyien válasz nélkül hagyták felhívásomat.

Elfogott az aggodalom, hogy e munkára temett és nehéz munkában megöszült emberek közt még megérem, hogy senki sem vállalkozik a felváltásomra, mert a III. oszt. utasok körében már napok óta, jóformán New-York óta képezte beszéd tárgyát az én rettenetes helyzetem.

Valamennyien fejüket csóválták. Nem értek ahhoz a mesterséghez, mondogatta a zempléni és abauji tót fiú, a ki New-Yorkban egy dollár 25 centért az ökörrrel egyenlő munkát végezett. En sem! Fogalmam sincs róla, hogy milyen lehet, rázta fejét a lengyel. Hiába volt minden kapacitálásom, egyetlenegy napszámos sem mert leszállani kinzóim közé helyettem. Elrémülve néztem körül: mi lesz, ha nem kapok embert még pénzért sem? Mély csönd állott be.

A csoportosulás végre feltűnt egy fiatal matróznak, a ki szintén oda jött bámulni és kérdezte, hogy mi az?

Röviden ennek is elmagyaráztam a helyzetet és kértem, vállalja el a munkát.

— Én elvállalom, felelte, csak kérd meg a kapitányt, hogy megengedje, mert épen szolgálatban vagyok.

— Hó! Ne siess, — kiáltott utánam, — nem is a kapitányhoz, hanem az első osztályu tengerésztiszthez fordulj, mert az jobb ember. Csak eredj a parancsnoki emelvényre, most ép ő vigyáz a tengerre.

V. A szenvedések vége.

A parancsnoki emelvényhez a lépcső az első osztályu utasok területén vezetett át. Egy pár hölgy és úr ült ott a fedélzeten. Olyan állapotban voltam, hogy semmiképen sem akartam a dámák előtt elhaladni.

Megállva a lépcső mögött, intettem az egyik urnak, hogy jöjjön oda hozzám és kértem, tekintettel rettenetes külsőmre, kegyeskedjék lehívni az emelvényről az inspekziós tengerész-tisztet, mert fontos beszélni valóm van vele. Az utas, a kit én valami angol urnak néztem, szívesen tett eleget kérésemnek, de nemsokára visszajött, mondva, hogy a tiszt nem akar lejönni, hanem azt üzeni, hogy én menjek fel hozzá. Ez is keserű labdac volt, mikor olyan állapotban voltam kénytelen három előkelő urnő lorgnettjének kitéve fölhaladni vagy tiz lépcsőn. Munkához nem való külsőm, beszédmodorom és magatartásom annyira nem harmonizált a rongyokkal, hogy az első osztályu utasok mind bámulva néztek utánam.

— Ki ez? Szegény! Hogy össze van égetve az arcza. És hogy oda van, alig bir menni; hisz ez az ember beteg?

Ilyen kifakadásokat minden lépten-nyomon hallottam mögöttem.

A tengerésztiszt, a kihez a matróz utasított, tényleg jó embernek bizonyult. Nagy, kövér, drabális termetű, 40—50 év közt lévő nyugodt ember volt. Egykedvű mosolylyal hallgatta végig a beszédemet, aztán azt mondta, hogy nem igen lehet az én kérelmemet teljesíteni. Kerítsek egy embert a III. osztályu utasok közül, hisz az mind kézi munkás ember, aztán azért a horribilis honoráriumért valamelyik majd csak elvállalja. Négy dollár ily emberek előtt óriási pénz tizenhat órai munkáért.

— Próbáltam, uram, nem vállalja el egyik sem. Ismételten és nagyon szépen kérem a tiszt urat, engedje meg annak a matróznak, hogy felváltson, mert ha meg nem engedi, valószínűleg az életembe kerül. Ismétlem, tiszt úr, nem frázisképen mondom, hogy az életemért aggodom, de sőt ezt kiemelem, mert arról biztosíthatom, hogy ily alázatosan más okból a császárhoz sem fordulnék, de én e perczben úgy aggodom életemért, mint a halálra ítélt, a ki a kegyelmi kérvényre a választ várja.

A tengerésztiszt megcsóválta a fejét, aztán azt mondta, hogy menjek le a fedélzetre nyugodtan és küldjem fel azt a flumei altisztet, mert e tárgyban komolyan fog beszélni vele.

Az altiszt felment és több mint egy negyed-óráig tárgyalt az ügyemben. Nekem nem mondta meg, hogy mit beszéltek, de én a körülményekből azt következtetem, hogy az első tiszt megkérdezte tőle, vajjon nélkülözheti-e a fedélzeti munkánál azt a matrózt? És az én „földim“ nyilván nemcsak azt felelte, hogy igen, hanem valószínűleg pártolta is a kérelmet, mert az altiszt nemsokára lejött s örömmel hozta tudomásomra, hogy a felváltást megengedték.

A matróznak azonnal kifizettem a négy dollárt és engem az altiszt pártfogása alá vett.

Megkérdezte, hogy mire van szükségem, elhelyezett egy altiszt-i fülkében és minden lehető megtett, hogy valamennyire helyre jöjjenek. Egész nap feküdtem s a durvának hirdetett tengerészek maguk gondoskodtak élelemről, sőt még a legszükségesebb ruhadarabokkal is elláttak. Adtak szalmazsákot, gyapjupokróczot, meleg sált és valahányszor az étkezés ideje elérkezett, valamelyik mindig bejött a kabinba; a matróz barátságosan üdvözölve keltett fel és kérdezte, hogy be tudok-e

menni magam az ételért, vagy kivonom, hogy felhozza? A míg a hajó Southamptonból be nem ért Northamptonba, az egész hajó személyzete rólam és az engem ért balsorshoz hasonló esetekről beszélt. A fűtők embertelenségén a legutolsó matrózig minden ember megbotránkozott. Ugy az utasok, mint a személyzet szakadatlanul sürgette, hogyha Bremerhavenbe érünk, a dologról okvetlen tegyünk jelentést a tengerészeti hivatalnál, mert mióta olyan dolgok fordultak elő, hogy az utban egyesek öngyilkosokká lettek a szenvedések miatt, szigoruan veszi a hatóság az eféle dolgokat.

Egyszer csak harmadnap hajnalban, utunk 12-ik napján elkiáltotta magát a fedélzeten egy matróz, hogy már látszik a Wesernek zöld pázsittal szegélyezett torkolata. A „Saale“ egyet kanyarodott és mi benn voltunk a részemről megváltásképen várt észak-németországi kis folyam aránytalanul mély és széles torkolatában. A Weser! a Weser! rebegtem a sűrűn szitáló esőben a ködön át; bámultam a sárgán hömpölygő folyam hullámos vizét és a partmenti síkság haragos zöld gyept, mely olyan volt, mintha a zöld pázsitjáról világhírű Hannoverát láttam volna.

— Deutschland! Deutschland über alles! mormogtam meghatva és szemeim az öröm miatt megteltek könnyel. Bár csak 3 amerikai cent az összes vagyonom, az már bizonyos, hogy innen hazajutok.

VI. Német kikötőben.

A veres vastömbök, melyek a Weser hajózható részét kétoldalt szegélyezik, egyszerre csak jobbra kanyarodva, mutatták az utat a Weser balpartján, a northamptoni kikötő felé. A „Saale“ gyors menetét meglássítva, követte a kanyarulatot és egyszerre csak horgonyt vetett. Támadt nagy

sürgés-forgás; a révkapitányság emberei feljöttek a hajóra és a kiszálló személyzet meg az utasok közt olyan egymásnak ellentmondó tanácsokat és rendeleteket adtak, hogy én ma sem tudom, hogy jutottam el a tengerészeti hivatalhoz, holott három-háromfelé utasítottak. A hányan voltunk, annyi felől és különböző időkben indultunk és végre is mind összetalálkoztunk a bremerhaveni tengerészeti hivatalnál.

Még a new-yorki orfeumoknak sincs oly érdekes publikumok, mint ennek az előszobának. A mennyei birodalom czopfos fiai, nemzeti viseletökben tömegesen lesik az alkalmat, mikor valamelyik óceán-gőzös nem bír elegendő elaljasodott fehér tengerészt kapni a kazánok mellé; ilyenkor aztán a kínai is jó. Még csak ezek szépek a gőzös gyomrában! Láttam őket a „Caracas“-on, mely New-Orleansból jött fel New-Yorkba.

Szurokfelete, kutyafejű tatár arcukban csak úgy villámlik a mandula szem, melyre jól vigyáznak, hogy bele ne menjen az olajos korom. A rőfös hajczopf úgy van a nyakuk köré tekerve, mikor a tűz körül olázkodnak, mint valami fekete kigyó, nehogy lángot vessen az a viaszkos anyag; mert ugyan mit szólanának a rokonok és barátok, ha pár év múlva a véletlen szerencse olyan gőzös gyomrába vezetné őket, mely a Jancse-Kiang torolata felé irányítja kormányát; szégyenletes állapot volna ilyen nagy kirándulás után czopf nélkül térni meg.

A professzionátus kínai kazánfűtő ennek a vasszorgalmu, kevés igényű nácziónak a legszorgalmasabbjából való. De a hajón korántsem kis igényű; nemcsak akkor él jól, mikor a társaság élélmezi, hanem szolgálaton kívül is. Évek során át megacézelt izmait félti, mert tudja, hogy idegen nyelve, formája és szokásai miatt jó, sőt

kitűnő munkás létére sem kedves vendég a masinista urak előtt; hátha még elgyöngül:

Ezek a kínaiak sokkal jobb kinézésűek, mint a milyeneket a new-yorki kínai negyedben és a mosó butikokban láttam, nem is említve az ópiumbarlangok állandó vendégeit. Ruhájuk jobb és nemzeti viseletük szerint elegánsabb, mint az észak-amerikai dollárvadászoké. A selyem ing himzéssel van áttörve és színes, nem fekete, mint New-Yorkban és Philadelphiában. Legokosabb volna, ha a gőzhajó-társaságok kizárólag kínaiakat alkalmaznának erre a munkára, amelyet az isten is a kinainak teremtett. A kínai szerencsésének tartja, ha ilyen munkát kap; ellenben a természettől nemesebbnek rendelt fehér ember csak kényszerűségből vállalja el és vagy nem állja ki, vagy ha kiállja, olyan életundort támaszt benne, hogy egy év múlva a hóhérlegény karaktere egyenlő lesz az övével. Ott tapasztalja ezt az ember a bremerhaveni tengerészeti hivatal előcsarnokában.

Bremerhavenben a fűtők tulnyomó többsége kínai. Ott ülnek körül az előcsarnok padjain; valamennyinek vidám, gömbölyded az arcza és élénken, többnyire angolul beszélgetnek a fűtés mesterségéről. Bezzeg az európai fűtő egészen más benyomást tesz. A legtöbb mogorva, zord tekintetű, ifjan megvénült izmos ember, a kihez kérdést a viláért sem lehetne intézni, mert bizonyos, hogy valami példátlan gorombasággal felel.

A melyiknek megvan még az életkedve, annak is valami nyersség ömlik el egész lényén, még a mosolyán is. Elkábul az ember, hogy milyen hangon mernek ezek az emberek a tengerészeti hivatal főnökével beszélni, pedig ez nekik olyan előjáró-féléjük volna.

Végre megérkezett a fizetómester és a „Saale“ fűtőszemélyzete bement vele együtt, hogy leszámoljunk.

Tizenkét száz márkát és 20 pfenniget kaptunk fejenként. Alá kellett írni egy jegyzőkönyvet, hogy átvettük a pénzt. Brémából aztán nagy küz-
ködések közt hazavergődtem . . .

Dehogyan mozdulok el még egyszer innen !

TARTALOM.

Bevezetés	3
Gibraltárból New-Yorkba	4
Az előadó	14
A gyompoló	20
Az embervásár	25
A fűtő	31
I. <i>Egy ügynök és egy alkonzul</i>	31
II. <i>A személyhajó kalózái</i>	45
III. <i>Emberi ördögök közt</i>	51
IV. <i>A szenvedések kora</i>	58
V. <i>A szenvedések vége</i>	65
VI. <i>Német kikötőben</i>	67

